

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

P. C. Nedergaard

LØVE HERREDS HISTORIE

ASA's FORLAG

LØVE HERREDS HISTORIE

P. C. NEDERGAARD

LØVE HERREDS
HISTORIE

ASA's FORLAG

Trykt i A/S Sorø Amtstidendes Bogtrykkeri, Slagelse.

1943

INDHOLD

Løve Herred.....	Side	9
Jorden fortæller Historie	—	16
Herredskultur og Landskultur	—	20
Mullerup-Kulturen	—	24
Løve Herreds Tingsted.....	—	29
Tingstedet og Ordningen af Kirkens Forhold	—	33
Andre Tingsteder	—	38
Tingstedets Forfald.....	—	40
Og Løve Herred døde for en Tid....		45
Røre i Giersløv		49
Langsomt, langsomt fremad.....	—	56
Gamle og ny Tider i Sæby.....	—	63
Ruds Vedby	—	69
Gjørlov og Helsingø.....		72
Tersløse		78
Ørsløv.....	---	82
Kirkeligt Liv omkring Aar 1900		87
Mændene efter Aar 1900		92
En ny Bølgedal?.....	—	99
Stenenes Tale.....	---	102

FORORD

EN Menneskealders Livsgerning har ført mig i nøje Forbindelse med omtrent alle Sogne i Løve Herred og med mange af dets kendte Mænd. En Sag om Kirkens økonomiske Organisation gennem Tiderne gav mig Anledning til at se Tingstedets Betydning for Udviklingen i de første kristne Aarhundreder.

Alt dette fik mig til at se saaledes paa Herredet, at jeg gerne vilde dele baade mit Kendskab og min Kærlighed til det med andre.

Jeg prøvede saa dels at skildre Herredet, dels at faa rejst en Mindesten ved Tingstedet for Mænd, som har haft særlig Indflydelse paa Herredet og ud over Landet i de sidste Menneskealdre.

Naar de unge fik Lejlighed til her at se disse Mænds Navne, er det mit Haab, at de vil føre Udviklingen videre i det gode Spor, som er lagt. Jeg haaber desuden, at Læserne af min lille Bog vil fuldende, hvad der endnu mangler af Mindesten ved Tingstedet.

Løve, i November 1943.

P. C. Nedergaard.

Løve Herred

SJÆLLANDS STØRSTE MOSE gennemstrømmes af Hallebyaaen og omslutter i en Bue den nordlige Del af Herredet. I denne Mose har vore Oldgranskere fundet talrige Bopladser fra Danmarks ældste Tid, Ben- og Stenalderen og fra senere Kulturtrin i vort Folks Liv.

I den allersidste Tid har Mosen givet Arbejde til Mænd, der skaffede Vinterbrændsel til Befolkningen i store Dele af Sjælland.

Fra Bromølle til Tissø løber Aaen gennem den skønne, skovklædte Egn ved Kongens Møller.

Strækningen herfra til Tudeaa mod Syd er frugtbar og udpræget sjællandsk Jord. Her har adskillige af vort Lands mest fremragende Adelsmænd fordum haft deres Herresæder.

Paa Sæbygaard boede Absalons Broder, den djærve og dygtige Krieger Esbern Snare. Han viste sit kirkelige Sind ved at bygge den skønne femtaarnede Kirke i Kalundborg og vist ogsaa Sæby Kirke. Sagnet har noget at berette om hans skønne Enkes Elskovsforhold til Kongen.

450 Aar forløber. Krigen med Svenskerne

1657—60 havde gjort Danmark — ikke mindst Løve Herred — fattigt, som det havde været det i Esbern Snares Ungdom. Nu møder vi en mærkelig Mand paa Sæbygaard, Henrik Müller, Danmarks Rentemester. 1664 fik han Skøde paa Gaarden. I Danmarks Trængselstid havde han tjent saa store Rigdomme, at han kunde yde Landet store Statslaan. Da Regeringen ikke kunde opfylde Laanebetingelserne, maatte den i 1660 overlade Henrik Müller over 13.000 Tdr. Hartkorn. Imidlertid kan Tiderne forandre sig hurtigt. Da Henrik Müller døde, var den forhen saa hovedrige Mand blevet saa fattig, at han ikke efterlod sig tilstrækkelige Midler til en sømmelig Begravelse, hvorfor Kongen hertil gav 500 Rdl.

En Mil herfra ligger Vedbygaard.

Sognet hedder endnu Ruds Vedby til Minde om den stolte Adelsfamilie Rud.

Til denne Slægt hørte Otto Rud, som i 1509 under Pibers og Trommers Lyd plyndrede Kirkerne og Hjemmene i Åbo og dens Omegn i Finland. Han hjembragte store Rigdomme, men Finnerne glemte aldrig denne Skændselsgering, og for faa Aar siden fik de tilbageleveret af de plyndrede Ting Alterkalken fra Ejby Kirke ved Køge.

Otto Rud maatte nogle Aar efter tage Pilgrimsstaven for til Fods at vandre til det hellige Land som Soning for sin Synd. Han døde paa Rejsen.

Broderen Knud Rud fik derefter Vedbygaard. Han spillede en noget tvetydig Rolle ved Reformationens Indførelse, men han var uden Tvivl en virkelig Værner for Hans Tausen paa en Tid, da denne var i Fare.

Borgerne i Slagelse kunde ikke lide ham, derfor tog de i Flok og Følge til Vedbygaard 1535, hvor de plyndrede og afbrændte Gaarden.

En Søn af Knud hed Otto. Han var en gudfrygtig og tapper Søhelt. Han vandt en stor Sejr over Svenskerne, siden blev han taget til Fange. Han døde i Fængslet, efter at den svenske Konge havde haanet den værgeløse Mand.

Til Sæbygaard og Vedbygaard hører ogsaa Minder om Thomas Kingo. Han var i 1659 og 60 Huslærer først paa Vedbygaard siden paa Sæbygaard. Han var dengang en ung lystig Herre og en dygtig Fægter.

En svensk Befalingsmand vilde en Dag uden videre tage en Hest fra Gaarden. Kingo gik løs paa ham med Kaarden, blev den stærkeste og tvang ham til at opgive sit Forsæt. Senere overfaldt Svenskeren ham og skød ham en Kugle

gennem Kinden. Kingo kom altid til at bære et Ar efter Skuddet.

Kingo var ikke trykket af Tidens Alvor og Nød, men tog det med Gemytlighed, hvad man kan se af Overskriften til et Digt om Julen 1660: „Juletud, Knud herud!“

Da han kom til Sæbygaard, fortsatte han sit lystige Liv. I Anledning af en Tyrns Slagtning, skrev han „Sæbygaard Koklage“!

Fra 1661 til 1668 var han Kapellan i Helsing. Det fortæller ikke saa lidt om den Tids Forhold, at han i 1665 fik Løfte om at faa Slangerup Sognekald, hvor han var født, naar Embedet blev ledigt, hvad der varede 3 Aar.

Den lange Ventetid havde bragt Thomas Kingo saadanne aandelige Oplevelser, at han herefter kunde bruge sine sjældne Digtere vner til at skrive de herlige Salmer, som siden har været utallige bedrøvede Mennesker til Trøst og Glæde, og som endnu læses og synges i Hjem og Kirke.

En halv Mil syd for Vedbygaard ligger Kraugerupgaard, hvortil Minderne om den adelige Familie Friis særlig knytter sig. Dens berømteste Mand var Kristian den Fjerdes dygtige Kansler, Kristian Friis.

Der var i sin Tid selvstændige Retskredse i

Sæbygaards, Vedbygaards og Kragerupgaards Birker, som var skaarne ud af Løve Herred, desuden var Baroniet Holberg, hvorom der berettes senere, én Retskreds i et vist Tidsrum.

Til Løve Herred hører i kirkelig Henseende Tersløse og Stenlille Sogne, ligesom de valgpolitisk er knyttet hertil. De har i det væsentlige samme aandelige og kirkelige Præg som Løve Herred. De vil derfor i denne Fremstilling blive regnet med hertil, selvom de fra ældgammel Tid er en Del af Merløse Herred. Fra de andre Sogne kan vi faa Besked om, hvordan Højadelen færdedes, men fra Tersløseegnen kan vi faa Besked om, hvordan Dagliglivet var hos Menigmand i Sognene forud.

I Tersløse ligger Tersløsegaard. Denne gjorde Holberg til Hovedsæde for det Baroni, som han oprettede for den Formue, som han tjente paa sine Digterværker.

I Komedierne har Holberg givet ypperlige Skildringer af Bøndernes og Borgernes Levevis i Tiden 1700—1750.

Naar vi læser om den fordrukne Jeppe paa Bjerget og den skrappe Nille, om Jakob Skomager og Per Degn, saa ved vi, hvordan en vis Del af Sognefolket levede dengang.

Naar vi ser paa de dygtige Gaardmandsfolk

Jeppe Bjerg, hans Kone Nille, den kloge Søn Jakob, og vi faar at vide, at de har Raad til at lade den anden Søn Rasmus Bjerg studere, saa lærer det os noget væsentligt at kende om den Tids Bondeliv. Rasmus har ikke godt kunnet taale Studering, derfor er han blevet en opblæst Erasmus Montanus.

Vi har dog en vis Interesse i at lære vore Tiptipoldeforældres Maade at tænke, leve og færdes paa.

I den vestlige Del af Herredet ligger Løve—Mullerup Mose. Den omsluttet af alle Sider af en flad, skovløs Strækning, der skilles fra Størebælt ved Mullerup og Drøsselbjerg Bakker.

Omtrent midt paa denne Slette ligger Vester Løve Kirke.

Ved Nedlæggelsen af Grundstenen til denne Kirke i 1911 talte bl. a. Sognepræst Gustav Heiberg fra Helsing. Han skildrede, hvordan de omkringliggende Kirker — Drøsselbjerg, Helsing, Gjærløv, Finderup og Gjerslev — i Aarhundreder havde ladet deres Malmtoner lyde ud over den flade Strækning, og hvordan Klokketonerne var mødtes dèr, hvor vi var samlet. Hvad de havde talt om i de svundne Tider, forstod vi ikke. Nu vilde der komme en Dag, hvor de gamle Kirker vilde lytte med Undren til nye

Toner, der kom netop fra det Sted, hvor de havde deres gamle Mødeplads. Hvad var det for underlige Lyde, der nu kom netop derfra. Efter en Stunds Lytten vilde de opdage, at de havde faaet en Datter, som nu hævede sin Stemme i de gamles Kor, og de vilde glæde sig og hilse hende velkommen.

Mens der blev talt, hørte de forsamlede en svag ukendt Summen, der kom fra Vest. Lyden blev stærkere og stærkere; saa viste der sig over os en stærkt brummende Flyvemaskine. Det var den første, som vi saa. Mens Tiden ellers skrider lydløs forbi os, syntes nogle af os i hin Stund, at vi hørte Aartierne og Aarhundreder bruse og slaa med tordenagtig Bulder.

I hin Stund var det, som om vi mærkede, hvordan Tidens Puls banker.

Jorden fortæller Historie

Et lille Stykke syd for Kirken laa Svingkro-
en. Saadant kaldtes en lille Ejendom, som
laa der, hvor Smedegadevejen støder til Løve-
Drøsselbjergvejen. Her boede indtil 1893 Fre-
derik Wulf Andreasen. Han var en begavet æl-
dre Mand, der havde forstaaet at bruge sine
Øjne og Øren, og som forstod den Kunst at for-
tælle.

Han havde samlet Kundskaber om Egnen,
dens Beboere og deres Minder, som var ud over
det almindelige.

Tæt ved hans Ejendom havde der fra æld-
gammel Tid ligget et Stykke udyrket Jord. En
usynlig Magt havde holdt Ploven tilbage fra
denne Jord, som ellers egnede sig godt til Dyrk-
ning. Man var bange for at færdes der om Nat-
ten. Man fortalte, at Spøgelse og Genfærd
færdedes her lige fra Byvejen til Rævebjerget
paa Ødemarkens sydlige Del.

Paa modsat Side af Vejen laa Timiansengen.
Navnet maatte vække Opmærksomhed, fordi
den ikke i særlig Grad var Grosted for Timian.

I Sognet boede der til noget forskellig Tid to Lærere, som jævnlig besøgte Frederik Wulf. De forstod at spørge, og de gav ham Lejlighed til at fortælle og til at klare for Tilhørerne, hvad han havde hørt og set.

Den ene af disse Lærere var Nørreslet. Naar han havde samlet Stof, rejste han til Arkiver og kyndige Mænd for at faa Lys over, hvad der var Sagn, og hvad der var troværdig historisk Overlevering.

Det blev herved udredet, at man ganske havde glemt Herredets gamle Tingsted, men at Ærefrygten for den gamle fredhellige Jord havde holdt sig, og at den dels havde forvandlet sig til en uforklarlig Angst for at bryde Jorden og dels til Overtro. Rævebjerget var formentlig en Forvanskning af Røverbjerget, hvor Forbryderne var aflivet i Galgen. Heri var man nok kommet til Forklaringen paa Overtroen, at henrettede Forbrydere endnu færdedes som Genfærd mellem Tingstedet og Galgebakken.

Lærer Nørreslet arbejdede videre med, hvad han havde hørt, og det blev ham klart, at Timiansengen var en Forvanskning af Tingmandsengen. Her var nemlig hin Græsmark, hvorpaa Tingmændene fra hele Herredet græssede deres Heste paa Tingdagene.

Det blev ogsaa oplyst, at Tingstedet havde været 12 Alen bredt og 36 Alen langt, og at det havde været afgærdet med flade Sten, hvorpaa der paa Tingdagene lagdes Stokke (Planker), hvorpaa de dømmende Tingmænd sad under Tingsforhandlingerne. Derfor havde de Hædersnavnet „Stokkemændene“.

I Rationalismens Tid fik Overtroen et Knæk, og Interessen for tidligere Slægters Færdens svandt ind, i hvert Fald her paa Egnen.

Man havde derfor ikke Betænkelighed ved i Aarene omkring 1810 at samle Tingstenene i en Dynge, og noget senere blev Jorden opdyrket.

Omkring ved Aaret 1820 blev Gaarden Julsborg, hvorunder Tingstedet hørte, solgt til en Mand af tysk Adelsslægt ved Navn Dedenroth. Han lod Stenene kløve og bruge til Grundsten for nogle nye Huse ved sin Gaard.

Sønnesønnen Martin Dedenroth solgte Gaarden i 1909. Da der i 1934 blev Tale om at genrejse Tingstedet, var han en Mand paa ca. 80 Aar. Han kunde paavise nøjagtig, hvor Tingstedet havde været. Der havde imidlertid netop paa Pladsen senere været lavet en Grusgrav. Dette fortæller os, at de gamle til Tingsted havde valgt en Plads, hvor der var godt at færdes i al Slags Vejr. Tingstedet blev derfor i 1934

stensat umiddelbart nord for den oprindelige Plads.

Naar Herredet kom til at hedde Løve Herred, har det oprindeligt intet at gøre med Rovdyret; men nordvest for Løve By ligger en flad og lav meget frugtbar Mark, som oprindeligt har været en Sø eller en stor Dam. Benævnelsen af en saadan Sø var i ældgammel Tid den samme, som er i Forstavelsen til Lørdag (Løverdag). Bogstavet „v“ er Navneformsendelsen.

Herredets Navn fortæller os altsaa, at der i Tidens Løb er sket en Hævning af Jorden her paa Egnen, hvorved Søen (Løven) er blevet frugtbar dyrket Jord, og hvorved den store Sø vestlig i Herredet er blevet til Løve-Mullerup Mose.

Herredskultur og Landskultur

Hvem er et kultiveret Menneske? — Er det den, som til daglig gaar med Flip og Læderfodtøj, og som har sine Klæder og Hjem dannet efter nyeste Mode? Eller er det den, som er opdraget til en fin og ædel Tankegang, som virker dannende og forædlende paa sine Omgivelser, saa det raa og grimme søger Skjul, hvor han viser sig?

I Tredserne havde Læreren i Roneshøj Skole (Forvanskning af Rundhøjskole), Anton Nielsen, mange Samtaler med den nævnte Frederik Wulf. De drejede sig vistnok især om Sæd, Skik og Tankegang hos jævne Bønder paa Egnen. Mange Træk fra Fortid og Nutid blev her draget frem. Anton Nielsen saa med Digterblik, at der her havde udviklet sig en særegen Landsbykultur, og han benyttede dette og andet Stof i sine ypperlige Skildringer af Almuens Liv og Færden.

Interessen for Kulturværdierne paa Egnen og i Herredet var vakt. Emanuel Henningsen i Sæby og Zakarias Nielsen i Stillinge (lige uden for

Herredet) har givet værdifulde Skildringer af den jævne Mands Kultur og Færden i Arbejde og Fest, i Hjem og Sogn, i Modgang og Glæde.

Der er dog ingen, der er naaet saa vidt i Skildring heraf som Thorkild Gravlund fra Reersø.

Han havde Øje for, at hvad der i længst forsvunden Tid var sket og forhandlet paa Tingstedet af Herredets bedste Mænd, det havde haft en stor kulturel Værdi for Tankegangen og Levemaaden i Herredet. Kendelserne paa Tingdagene i Henhold til de stedlige Vedtægter og Overleveringer har medvirket til at give det enkelte Herred sit særlige Præg.

Da Herredet deltes i Sogne, samledes man hver Søndag i sin egen Kirke; Sognet havde dernæst sine særlige Sager, som drøftedes paa Bystævner, og det havde sin egen Maade at holde Bryllup, Begravelse og andre Fester paa Omgang i Gaardene paa. Dette medførte, at der kunde blive et særpræget Sogneliv.

Gravlund gik her saa vidt, at han ansaa det for et Kulturtab, at Fællesdrift af Byjorderne hørte op ved den Tid, da Stavnsbaandet løstes.

Gravlunds mange Skrifter giver os et Indblik i, at dansk Kultur præges af, om man bor paa Sjælland, Fyen eller i Jylland o. s. v. Inden for den enkelte Landsdel kan Herredet og Sognet

sætte berigende Mærker paa Folks Levevis og Dialekt.

Samtidig boede Fynboen Anders Jørgensen i Høng. Han satte nok Pris paa, at Egnens Folk ærede gamle Vedtægter og Overleveringer, men det var hans Overbevisning, at Ungdommen vilde hæmmes i sin Udvikling, dersom den ikke fik Lejlighed til at lære af Folk fra andre Egne samt af, hvad der var skrevet af værdifuldt i Bøger og Blade. Det blev ham derfor en Hjertesag at gøre noget for, at den unge Mand og Kvinde kunde blive dueliggjort til at løse de Opgaver, som ligger for i Tiden. Han tog derfor en Højskolegerning op, hvor de unge samledes fra forskellige Egne for at paavirkes ved Foredrag, Læsning og indbyrdes Samliv.

Siden kom der i Høng en Landbrugsskole, som tog direkte Sigte paa at fremme Landbrugsdygtigheden ved Hjælp af de Erfaringer, som var gjort andre Steder. Hertil maa føjes, at der oprettedes en Realskole og et Gymnasium for de Børn og unge, der ønskede at staa veludrustede til en videre Uddannelse. Endnu maa nævnes, at Anders Jørgensen for ganske smaa Børn og skolepligtige Børn fik oprettet et Børnehjem og en Friskole.

Saa var der de mange Husmænd og Hus-

mandskoner. Disse er bundne stærkere til deres Bedrift og Hjem end andre, da Husdyrene daglig maa passes.

Skulde der her være Fremgang og Fremdrift, da trængte Husmandsfolkene mere end andre til at se, hvordan Folk paa fremmede Egne levede, hvordan de indrettede deres Ejendomme, passede deres Kreaturer og dyrkede deres Jord. De trængte ogsaa til at samles til en Gudstjeneste med Folk paa andre Stadier; thi naar Mennesket ikke lever af Brød alene, men af hvert Ord, som udgaar af Guds Mund, saa vil Husmændene forsumpe, dersom de slaar sig til Ro med den materielle Stræben.

Han udkastede derfor Planer for Husmandsrejser, hvor han skulde være Leder. Mærkelig nok var det, at han fandt Forstaaelse, Anerkendelse og Støtte til Gennemførelse af disse Tanker hos to af Sjællands Godsejere, Lensgreve Lerche, Lerchenborg og Kammerherre Barner, Eskildstrup. Senere var det Folketingsmand, Lensgreve Holstein-Ledreborg, der skaffede Statens Anerkendelse og Understøttelse paa Finansloven til Husmandsrejsernes Fortsættelse.

Mullerup-Kulturen

I Mullerup Skole virkede Lærer Mathiassen. Han havde et klart Blik for, hvad Jorden og det, man fandt begravet dybt i Jorden, fortalte om tidligere Tider, og han forstod at faa sine Skolebørn til at bruge deres Øjne.

En Dag kommer en Skolepige Anna Hansen fra Toelstang i Gjerslev Sogn med nogle Hæklenaale, som hendes Fader havde fundet ved Tørvegravning. De havde ligget helt nede paa Bunden af Tørvemosen.

Lærer Mathiassen saa straks, at Fundet var udover det almindelige. Han tog derfor Børnene med sig ud i Mosen, og han fandt flere mærkelige Oldsager; og lidt af Jordlaget, hvori Fundene var gjort, tog han med. Det hele sendte han ind til Nationalmuseet til nærmere Undersøgelse af sagkyndige.

I disse Undersøgelser deltog Dr. Sarauw, som skrev en lærd Afhandling om Fundet.

Resultatet heraf var, at man havde fundet en Boplads, som havde ligget paa en lille Ø i en stor Ferskvandssø, som nu ved Jordens Hæv-

ning var blevet til Mullerup og Løve Moser. De fundne Genstande var alle af Ben og flækkede Flintesten. Med stor Dygtighed var der lavet en stor Lystre af 7 tildannede Ben, hvori der var udarbejdet Modhager. Der var andre, som var lavet til Fiskekroge m. m. Af Flintesten og Træ var der lavet Pile, som var i Stand til at dræbe Elsdyr, Urokse og Bjørn, som da fandtes her i Landet. Beboerne havde endnu ikke lært at brænde Lerkar, derfor var der ingen Potteskaar. De havde heller ikke forstaaet at slibe Sten til Redskaber. Opbevarede Støvkorn i Jordlaget viste, at Beboerne havde levet paa den Tid, da Egnen var dækket af Fyrreskove, og Egen lige havde begyndt at vise sig. Rensdyret var paa den Tid forsvundet her fra Landet. Tiden laa lige efter den Tid, som man i andre Lande betegnede som Rensdyrkulturtiden. Man skønnede, at Bopladsen pegede ca. 8000 Aar tilbage i Tiden.

Ikke længe efter blev der fundet en ny Boplads lidt nordligere. Denne havde ligget paa det faste Land, som nu hører til Gjerslev Sogn. Dette Fund har sin særlige Interesse derved, at det blev undersøgt af to unge Mænd her fra Egnen, nemlig Lærer Mathiassens Søn, nuværende Musæumsinspektør Dr. Terkel Mathiassen og

Forskeren Dr. Lauge Koch, Søn af Valgmenighedspræst Carl Koch.

I sin Tid var der ingen Forbindelse mellem Kattegat og Østersø. Hvor nu Storebælt er, var der den Gang dels en Ferskvandssø, dels Skove. Her maa Jordbunden have sænket sig, medens den ved Bostæderne har hævet sig.

Disse to Fund vakte stor Opsigt i den videnskabelige Verden og gav Anledning til en Del Strid. Det endte imidlertid med, at det blev almindelig anerkendt, at man her havde et nyt Udviklingstrin i Menneskehedens Historie; man mente, at det var den ældste i Danmark. Siden har man fundet en Beboelse, som formentlig er noget ældre ved Bøllingsø vest for Silkeborg.

Men det er Mullerupfundet, som har vundet Verdensberømmelse, og som har givet Udviklingsperioden Navnet: Mullerupkulturen (enkelte fastholder dog endnu Navnet: Maglemosekulturen, idet Løve-Mullerup Mose paa visse Kort blev betegnet som Maglemose). I Modsætning til Stenalderen betegnes den som **B e n - a l d e r e n**.

Senere Undersøgelser har vist, at Landet i sin Tid har været beboet andre Steder, navnlig paa mange Pladser i Aamosen, ligeledes i Løve Herred.

I 1935 sendte Lærer Mathiassen mig en Afhandling om Fundene i 1900 og 1903. Afhandlingen gjorde et stærkt Indtryk paa mig, men endnu stærkere Indtryk gjorde det, at jeg ikke fandt nogen af Naboerne, som kunde give mig Besked om, hvor de verdenskendte Boplads var. Vor Slægt glemmer saa hurtigt. Der blev nu sat et Arbejde i Gang, for at Stederne kunde blive afmærkede, mens Lærer Mathiassen endnu levede og kunde paavise de rette Steder.

Paa Kong Christian X's Fødselsdag 1935 afsløredes en Mindesten paa den først fundne Boplads. Indskriften paa den ene Side er:

Bopladsen blev fundet 1900 af
M. J. Mathiassen
og udforsket af G. Sarauw.
Stenen rejstes 1935.

Paa den anden Side staar:

Mindet mæler om Mullerupfundet:
8000 Aar er rundet,
Danmarks Dag er dog ej svundet.
Gud har Folkets Saga grundet.

Senere rejstes den 20. Juni 1936 en Sten paa den nordlige Boplads. Denne fik Indskriften:

Bag Fyrrens Gem
laa Bentids Hjem
ved Søens Rand.
End vidner Ben
og Flækkesten
om Oldtids Mand.

Indskrifterne er forfattede af Sognepræst
Glenthøj og skal hjælpe Besøgende til Forstaa-
else af Egnens Udseende og Mullerupkulturens
Livskaar i hin fjerne Fortid.

De skal tillige minde os om, at et Udviklings-
trin i Menneskeslægtens gamle Historie har
faaet sit Navn fra Mullerup i Løve Herred.

Løve Herreds Tingsted

I Slutningen af 1832 skrev Boelsmand Thorvald Vangelev, født paa Løve Mark, et læseværdigt Stykke om de gamle Tingsteder, og han opfordrede Egnens Folk til at sætte en Mindesten, hvor Løve Herreds Ting fordem blev holdt.

Spørgsmaalet vakte Opmærksomhed.

Skulde der gøres noget ved Sagen, var det ønskeligt, at man kunde faa et godt Billede af, hvordan Tingstedet oprindeligt havde været.

Her var der en Vanskelighed, idet Tingstedet og Tingforhandlingerne havde skiftet Udseende og Betydning i Tidens Løb.

En Gang var det de bedste Mænd blandt Herredets fri Bønder, der sad paa Tingstokkene og dømte efter Herredets gamle mundtlige Overleveringer og Vedtægter.

Tingmændenes Kendelser kunde kun i visse Tilfælde indankes for Kongens Dom.

I en anden Tid var det Lensmanden eller hans Foged, der med Stokkemændene som Bisiddere dømte efter Landsdelsloven (her Eriks sjællandske Lov); da var der paa Tingstedet an-

bragt en Tyvsten, hvorpaa den anklagede maatte sidde under Retsforhandlingerne.

Hvilket af disse Tingsteder skulde man fremkalde Mindet om. Dette Spørgsmaal blev drøftet med kyndige Mænd som Pastor Severinsen, Hjemstavnsforskeren, Redaktør J. V. Christensen, Forfatteren Thorkild Gravlund, Musæumsinspektør, Dr. Hugo Mathiesen.

Der blev Enighed om, at man skulde sætte et Minde om de frie Bønders Udøvelse af Lov og Ret paa Tinge.

Med 24 Sten blev Tingstedet afgrænset i 1934. Desuden blev der paa Tingpladsen sat en Bauta-sten med følgende Indskrift:

Løve Herreds Tingsted.

Stensat 1934.

Stedet — Dagen — Folket.

Dette henviser til Eriks sjællandske Lov XLVIII: Det skal man og vide: thing skal tre have: stedet — dagen — folket.

Efter den Tids Retsopfattelse var det klart, at ingen vidste bedre Besked om en Sag end den anklagede. Naar de bedste Mænd paa en Torsdag havde taget Sæde paa Stokkene, og Herredsfolkene havde indfundet sig paa Tinge,

faa eller mange (dog mindst 12 ialt), saa opfordrede den ordførende Stokkemand den anklagede til til at forklare Sagens rette Sammenhæng. Naar der saa muligvis af Stokkemændene var stillet yderligere Spørgsmaal, blev han opfordret til at aflægge Ed paa Forklaringens Rigtighed. Derefter skulde han have med sig 12 Mand, der én for én vilde træde frem og sværge, at de ansaa ham for saa sandfærdig Mand, at der ikke var Mén i ham. Kunde han ikke det, var Sagen tabt.

Blev nogen af hans Mededsmænd siden overbevist om, at de havde vidst Besked om noget uhæderligt hos den anklagede, saa var han en ménsvoren Mand, der havde mistet sin Ære.

Denne Retsorden var egnet til at styrke Ærligheden, Sanddruheden og Mandigheden i Herredets Folk.

Paa Retsdagen blev der af og til ført frem en Mand, der bar forskellige Sager paa Ryggen. Det var en Tyv, som maatte bære Tyvekosterne frem for Tingmændene. Naar disse havde fundet Beviserne gyldige, blev Manden kendt skyldig til Galgen, og han blev hængt paa det nærliggende Rettersted.

Saa møder et Par Mænd. Den ene bærer en tung Sæk. Han forklarer, at han har solgt et

Stykke Jord til den anden, og han nævner alle Betingelser. Naar Køberen for Retten erklærer sig enig deri, saa breder han sit Frakkeskøde ud, og Sælgeren hælder Jorden fra sin Parcel derpaa. Dermed er Jorden tilskødet den ny Ejer. Muligvis faar et Par Mænd Ordre til at afrebe Jorden, for at Skellene maa være endelig fastlagte.

I meget alvorlige Sager skete det, at den anklagede blev dømt fredløs. Ved Afsigelsen af denne Dom falder et ejendommeligt Lys over vore Forfædres Retsopfattelse.

Tingstedet skulde ligge paa en aaben Mark, hvor der var fri Udsigt til alle Sider. Synskredsen maatte ikke indsnævres ved nærliggende Bakker eller Landsbyer. Den fredløse var udstødt fra al Retssikkerhed inden for Herredet, men han skulde have Adgang til at begynde et nyt og hæderligt Liv et andet Sted; derfor maatte ingen have Lov at gøre ham Fortræd inden for Synskredsen, naar han, inden Solen stod op næste Morgen, var uden for Herredet.

Tingstedet og Ordningen af Kirkens Forhold

Da Kristi Evangelium begyndte at gennemtrænge Tankegangen hos betydelige Mænd i Herredet, mærkedes det paa Tingdagene.

Professor Arup mener, at det har vist sig paa denne Maade:

Stokkemændene sidder paa deres Plads, og Herredsfolket er mødt paa Tinge, da træder en Kirkens Mand frem og beder om at faa Lov at tale til de forsamlede. Naar det er tilladt, siger han: Synes I ikke, at vi bør drage Omsorg for, at den fattige, som vi ikke kender, bliver hjulpet til at faa Klæder, naar han er nøgen, faa Mad, naar han er sulten, og blive plejet, naar han er syg? Synes I ikke, at vi bør have en Kirke og ved den en Præst, saa vi uden at gaa alt for langt kan komme til at høre Guds Ord, faa vore Børn døbte og faa Adgang til at være Gæster ved Herrens Bord? Tingmændene mente, at saadan burde det være. Kirkens Mand gaar saa videre og spørger: Er I da villige til af 30 Neg hvert Aar at afgive tre, ét til Levebrød for en Præst, ét til Opførelse og Vedligeholdelse

af en Kirke og ét til at mildne Nøden blandt fattige og trængende?

Tingmændene maatte have Tid til at overveje hvordan det kunde ordnes paa bedste Maade.

Efterhaanden blev der et tilstrækkeligt Antal Tingmænd til at fatte Beslutning om, at man vilde forpligte alle Jorddyrkere indenfor Herredet til at yde et Neg til Præsten og et Neg til Kirken; dog skulde, hvad der indkom til Kirken, forvaltes af 2 Kirkeværger for hver Kirke.

Neget til de trængende vilde man ogsaa nok yde, men det var vanskeligt, ja, ofte umuligt at blive enige om, hvem der skulde forvalte, hvad der blev ydet. Den Del af Tienden kaldes senere Bispetiende eller Kongetiende; og der var stadig Strid derom.

Da det var vedtaget, at der skulde ydes Tiende til Præst og Kirke, førte dette med sig, at Herredet maatte deles i Sogne, hvor de enkelte ydede Tiende til samme Kirke og samme Præst.

Ved den Tid indførtes som en almindelig Skik, at der ydes Offer til Præsten paa de store Højtidsdage ved Barnedaab og Bryllup. Det stred mod den frie Mands Tankegang at modtage en Tjeneste, uden at han paa en eller anden Maade kunde yde Vederlag.

Da Tiendenegene begyndte at bringe Midler

til Opførelse og Vedligeholdelse af en Kirke, fik Kirkeværgerne store Opgaver.

Man var enig om, at Kirken var Guds Hus, og derfor skulde den bygges af det bedste Materiale, man kunde skaffe. Det var Markens Sten. Man var ogsaa enig om, at den skulde bygges paa et højtliggende Sted, saa den kunde ses paa Afstand, og var der i Sognet et gammelt, hedensk Offersted, saa skulde den ligge dèr, for Kristus er stærkere end alle onde Magter.

Men der var alligevel store Vanskeligheder at overvinde. Man vilde helst have Kirken i Nærheden. Minderne om disse Stridigheder lever endnu hist og her i Sognene: om Troidene, der rev ned om Natten, hvad der byggedes op om Dagen, eller om Trolden, der kaster store Sten for at knuse den færdige Kirke.

En anden meget interessant Strid opstod, da Tidens Bønder forlangte, at Arbejdet med at slæbe Stenene til Kirkepladsen og kløve dem der, skulde udføres af Trællene.

Trællene var hjemmefødte Trælle, Krigsfanger eller saadanne, som havde stiftet Gæld, de ikke kunde betale, eller paa anden Maade havde mistet deres Frihed. Her i Norden var Trællene dog ikke helt uden Ret.

Det viste sig nu, at Trællene nægtede at ar-

bejde med de Sten, som laa paa Udmarkerne. Disse Sten var ganske nødvendige. — Kirkens Mænd forstod dog at mægle: Trællene gik ind paa ethvert Arbejde, som blev paalagt dem, naar de saa maatte faa deres Frihed og faa den Jord i Fæste, hvorfra de havde bortført Stenene.

Saaledes blev det, og vore gamle Kirker staar som herlige Minder om vældige Opdyrkinger af dansk Jord og om Trældommens Ophør.

Der skete ogsaa i hin Tid anden Opdyrkning. Navne, som ender paa „strup“ eller „rup“ fortæller os derom. I Gjerslev Sogn kom Knudstrup, som først var en Herregaard, siden blev en Landsby, og Krumstrup, hvis Historie er ukendt, og hvis Navn er forsvundet, men hvis Ejendomme nu ligger omkring Knudstrup Mølle.

Kirkerne blev i Reglen opført med Kassemur. Der var en ydre og en indre Skal. Rummet derimellem var fyldt med mindre Marksten og Kalkmørtel. I Jylland var den ydre Skalmur næsten altid dannet af smukt tilhugne Sten.

Kirken var et aflangt Rum med smaa rundbuede Vinduer og fladt Loft. Der var to Indgangsdøre: Mandsdøren og Kvindedøren, mod Syd og mod Nord.

Da Tienden erlagdes hvert Aar, blev der stadig Raad til Udvidelser og Forbedringer. Kirken forlængedes, fik Taarn, forskellige Udbygninger. Murene blev forhøjede, der indbyggedes Hvælvinger. Der kom ny Vinduer og Kalkmalerier paa Væggene; der kom udskaaret Træværk paa Prædikestol og Alter. Der skaffedes gode Kirkestole m. m.

I hvert Fald mange Kirker voksede fra Tid til anden, indtil vi fik mange af de smukke Kirker, som findes rundt i vort Land, ikke mindst i Løve Herred. Dette skete i det store og hele med det Formaal: Gud alene Æren.

De frie Bønders Virksomhed paa Tingstederne bidrog til,

1) at meget store udyrkede Udmarker blev taget under Kultur og bragte vort Folk saa gode økonomiske Kaar, at først sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede kan staa lige dermed,

2) at Danmark blev regnet for en Stormagt,

3) at Kirkens Økonomi kunde bære Kirkens ydre fremtidige Udvikling, indtil uheldige Love forkludrede Ordningen.

Andre Tingsteder

Om denne Blomstringstid i vort Folks og Kirkes Historie, og om de frie Landmænds Andel, skal Løve Tingsten staa som et Minde. Aaret efter Stensætning af Løve Tingsten blev der i Tuna i Dalarne opsat et Mindesmærke for Tuna Ting. Man kendte ikke den oprindelige Plads, men man satte en Rundkreds af ret store Sten omkring en stor Sten, hvorpaa var indhugget en Økse og en Bue samt Indskriften „Åt minnet av Tuna Ting 1935“.

Tyrstrup Herred blev i 1864 delt saaledes, at 8 Sogne forblev ved Danmark, medens 7 Sogne kom under Tyskland.

Her nede afslørede Stiftamtmand Lundby den 19. November 1938 et Mindesmærke paa det Sted, hvor der i Aller var holdt Ting fra 1562 til 1864. Der rejstes en stor Sten omgivet af 15 mindre Sten, én for hvert Sogn. Den store Sten havde denne Indskrift:

Hertug Hans den Ældre lod Aaret 1562 Tyrstrup Herreds Tingstokke flytte til Aller.

Her var Tingsted indtil 1864.

I Hedenold du har din Rod,
Du værned Borg og Hytte.
Til Tinge styred Folkets Fod
Ved Trætte, Salg og Bytte.
Men splittet blev ved Grænsepæl
Et Herred og en Folkesjæl.
Her tavse Stene binder
De fælles Folkeminder.

Rejst af de 15 Sogne Anno 1938.

Saa vidt vides er der ikke stensat flere Ting-
steder i Norden.

Tingstedets Forfald

Da der blev indraget saa megen ny Jord til Dyrkning, opstod der en hel Del store Gaarde, hvis Ejere følte sig hævede over de almindelige frie Bønder.

De vedholdende Krige medførte, at der blev en Overklasse af Befalingsmænd i Hæren, som var vant til at regne med andre Love og Retsafgørelser end Herredets Vedtægter og Tingmændenes Kendelser.

Hertil kom, at Kongerne søgte at samle for hver enkelt Landsdel de vigtigste af de Retsbestemmelser, som gjaldt rundt i Herrederne og at faa disse nedskrevne og vedtagne ved Tingforhandling for hele Landsdelen, saa de blev gældende Love. Saaledes fremkom Eriks sjællandske Lov, der havde Gyldighed fra noget efter Aar 1200 til Kristian V.s Lov 1683.

Denne Udvikling medførte, at Stokkemændene kom ud for Opgaver, som de ikke kunde løse.

De havde ikke den fornødne Uddannelse og Evne til at lede Retsforhandlingerne og fælde

Domme efter de skrevne kongelige Love; og de havde ikke Magt til at gennemføre en Dom, naar en dømt Stormand trodsede en afsagt Kendelse.

Lensmanden eller hans Foged maatte derfor medvirke ved Retsafgørelser paa Tinget, og han maatte sørge for Dommens Fuldbyrdelse.

Stokkemændenes Myndighed og Anseelse sank nu ret hurtig, og det gik ned ad Bakke med Ærbødigheden for de gamle Vedtægter.

Ogsaa Tingstedet forandredes, idet der her blev anbragt en flad Sten, Tyvstenen, hvorpaa den anklagede maatte sidde, naar hans Sag var for Retten.

De gode Tider havde desværre medvirket til, at der ogsaa fremkom indre Skader hos de frie Bønder. Der maatte træffes Forholdsregler mod, at Folk mødte berusede paa Tinge, ligesom der forefaldt Uorden paa Vejene og paa Tingstederne. Dronning Margrete søgte at raade Bod paa de værste Ulemper ved Lovene om Vejfred, Tingfred, Markfred og Kvindefred.

Men de Skader, som de gode Kaar havde medført, og Forandringen i Samfundets Opbygning medførte, at de frie Bønder ikke mere kunne hævde deres Myndighed hverken paa Tinge eller i det daglige Liv.

Reformationen gjorde snarest dette Forhold ringere, idet Stormændenes Magtfulde øgedes derved, at de tilegnede sig en stor Del af Kirkens Gode.

Derimod blev Kirkeværgerne længe ved at beholde deres Myndighed, idet de sammen med Præsten forvaltede Kirkens Midler; og gentagne Gange blev det fastslaaet, at Kirkens Indtægter kun maatte anvendes til bedste for Kirken og for intet andet. Døbefadet i Gierslev Kirke viser, at Præsten og Kirkeværgerne i Kristian IV.s Tid har foretaget en meget omfattende Forbedring og Istandsættelse af Gierslev Kirke.

Enkelte Aar havde Kongerne dog brugt af Kirkernes Indtægter, naar Riget var i Penge-nød.

Kirkeværgerne blev hist og her afmægtige til at værne Sognefolkets og Kirkens Rettigheder.

Indtægterne af Sæby Kirke var blevet overdraget Universitetet til Oprettelse af en Lærestol, mod at Universitetet paatog sig Forpligtelsen til at vedligeholde Kirken.

Gierslev og Havrebjerg Kirker blev overdraget Antvorskov dog med Forpligtelse til at sørge for, at Kirkerne holdtes i ordenlig Stand.

Gierslev Sognekalds Indtægter blev henlagt til Rektorembedet i Slagelse, dog skulde der holdes en Kapellan i Gierslev.

Under disse Forhold ophørte Retsdagene paa Tingstederne. Lidt efter lidt forfaldt de; ja, man glemte endog Stederne, hvor Retten for disse var plejet, og hvordan Tingstederne havde set ud.

Hertil kom, at Herrederne splittedes. Der har saaledes været Tider, da Sæbygaards Birk, Vedbygaards Birk og Kragerupgaards Birk har været skilt fra Løve Herred, og Dele af Herredet har været henlagt under Retten i Slagelse.

Et haardt Slag for Landets Kirkefolk var det, da Kong Frederik IV. i Aarene mellem 1710—20 stillede over 1500 Kirker med deres Tiender til offentlig Auktion. Køberne skulde nyde al Kirkens Indkomst mod at vedligeholde Kirkerne. Kongen viste ingen anden Udvej til at skaffe Penge til at føre den Krig, hvori Tordenskjold udførte sine Heltegerninger.

Fra den Tid af blev vore Landsbykirker fattige og forsømte. Der skete næsten ingen Udbedringer og den aarlige Vedligeholdelse blev ofte saare ringe.

Under hele denne Udvikling var Bøndernes

Kaar i Løve Herred og paa Sjælland i det hele bleven ringere og ringere. Næsten alle Bønder var vornede; og Vornedskabet kommer mere og mere til at ligne Trældom.

Den velmenende Konge Frederik IV. vilde bedre Bøndernes Kaar, derfor brugte han sin Enevoldsmagt til at afskaffe Vornedskabet, og med Henblik paa, at Bønderne atter kunde faa en bedre Stilling, oprettede han en Del Landsbyskoler. Men hans Politik gjorde det nødvendigt for ham at skaffe det fornødne Antal Soldater. Derfor indførte han Stavnsbaandet for den mandlige Ungdom paa Landet.

Godsejerne forstod at udnytte denne Lov i Forbindelse med Hoveriet saaledes, at Bøndernes Kaar blev ringere, end de nogensinde havde været.

Det maa dog erkendes, at det var de under Enevælden indvandrede fremmede Godsejere, som især var Bøndernes Undertrykkere og Plageaander, men adskillige af vore egne Herremænd tog villig ved Lære, naar det gjaldt at behandle Hoveribønder som retsløse Personer.

Og Løve Herred døde for en Tid

Og Løve Herred døde for en Tid, Bønderne var naaet til Velstand og Anseelse, mens de forvaltede Retten paa Tinge, men Magten gled fra dem, deres Røst lød ikke med Vægt, naar livsvigtige Sager drøftedes paa Tinge. Efterhaanden hørte Tingmøderne i fri Luft op; efter en Tids Forløb glemtes Tingstedernes Udseende og Plads. Denne Fornedrelse af Bondebefolkningen rundt i Sognene kunde Herredet ikke taale.

Løve Herred døde den 30. Oktober 1716, da Herredsfogedembedet forenedes med Byfogedembedet i Slagelse, og da Herredskontoret for Løve Herred samme Aar ligeledes flyttedes til Slagelse.

Man opretholdt ganske vist et Tinghus i Herredet. Dette fandtes i Sæby til 1752 og flyttedes da til Løve Kro, hvor det saa var indtil 1839, men man faar et slaaende Vidnesbyrd, hvor lidt man virkelig regnede det for et Herred deri, at det den 12. Juni 1722 blev bestemt, at der skulde bygges et nyt Tinghus

midt i Herredet, men over 100 Aar lod man denne Bestemmelse være død og magtesløs.

Herredet var forøvrigt sønderlemmet derved, at Vedbygaards og Kragerupgaards Birker var fraskilt Herredet og havde deres egne Rets-embeder.

Det er betegnende, at Løve Herred slettes som selvstændig Retskreds omtrent samtidig med Stavnsbaandets Indførelse, og at Herredet ligger dødt indtil der kommer en Erkendelse af, at Bønderne ogsaa har en Smule Menneskerettigheder.

Den første Begyndelse blev Loven om Indfødsret af 1776.

Saa kommer det stærke Røre i Gierslev, som siden skal skildres her.

Endelig kommer Forordningen om Stavnsbaandets Ophævelse 1788. Nu er der Vaartegn om ny Kaar for Landbefolkningen, og Herredet lever op igen, men der er svære Fødselsveer, inden Herredet igen faar en fast Retsorden og bestemt Sted, hvor Retten forvaltes.

Efter de gamle Tingbøger i Landsarkivet paa Jagtvejen i København skal her nævnes de mange Forsøg, der gjordes paa at faa en tilfredsstillende Ordning.

I 1806 henlægges Vedbygaards og Krage-

rupgaards Birker til Løve Herred. 1807 forenes Foged- og Skriverembedet.

Den 28. Januar 1806 skilles Herredsfoged-tjenesten fra Byfogedembedet i Slagelse, som det havde været forenet med fra 30. Oktober 1716.

Der kan imidlertid ikke rigtig falde Ro over Forholdene i Løve Herred.

Herredskontoret maa flyttes gentagne Gange, inden det kommer til at virke nogenlunde tilfredsstillende. Her skal nu anføres, hvilke forgæves Forsøg der blev gjort, inden man fandt en Ordning, hvormed man kunde slaa sig til Ro.

1805 blev Herredskontoret oprettet i Hal-lenslev men flyttedes saa

1812 til Helsingegaard,

1815 til Eckardsdal (Brydemosegaard) i Løve,

1818 til Tjørnelunde,

1823 til Kirkehelsinge,

1834 til Frihedslund,

1842 til Selchausdal, saa endelig

1854 til Odinsgaard i Høng, hvor det forblev indtil vore Dage.

Tinghuset, som indtil 1752 havde været i Sæby, flyttedes i dette Aar til Løve.

Fra 1815 til 1818 var baade Tinghuset og Herredskontoret i Løve, men det maa ikke den Gang have været tilfredsstillende. Da det ny Ting- og Arresthus var opført i Høng, flyttedes Tingstedet hertil, og Retten blev sat her første Gang den 14. Oktober 1839.

Bølgedalen havde været dyb fra den Tid, da de bedste Mænd blandt Løve Herreds fri Bønder forvaltede Retten i fri Luft paa Løve Herred Tingsted, indtil der blev oprettet et Herredsfoged- og Skriverembede med Bolig og Herredskontor paa Odinsgaard og et Ting- og Arresthus kort derfra, begge i Høng.

Da Herredsfogedembedet for ikke saa længe siden blev delt i et Dommer- og et Politimesterembede, kom der igen nogle Vanskeligheder. Dommerembedet blev stadig paa Odinsgaard, men der blev gjort Forsøg paa at flytte hele den Embedsvirksomhed, som henhører under Politimesteren, til Slagelse. Efter en Del Forhandlinger blev det ordnet saaledes, at Politimesteren vel bor i Slagelse, men der skal være et Politikontor i Høng.

Røre i Gierslev

1773 kom en ny Præst til Gierslev. Han hed Phister. Mærkelig nok var han juridisk Kandidat med første Karakter, medens han havde 3. Karakter til theologisk Embedseksamen. Han maa have haft noget af Kristi Kærlighed til fortrykte Mennesker, siden han søgte en Præstegerning i et Sogn med fattige Hoveribønder.

Han var en meget dygtig Landmand, og han var ikke bange for at vove en Dyst med Herremændene for at skaffe sine Sognefolk bedre Kaar.

Hans Lovkyndighed gjorde ham til en Modstander, som Herremændene havde Respekt for. De kunde hverken kyse ham eller rende om Hjørner med ham.

Det var mærkeligt nok ogsaa i 1773, at Bonden Hans Jensen Bjerregaard købte Løvegaard.

Han var som praktisk og teoretisk Landmand saa fremragende, at han blev kaldt den lærde Bonde, og som den første af Bondestanden optaget i det kongelige Landhushold-

nings Selskab. Han udflyttede Løvegaard fra Byen til Marken efter en Brand.

Han boede ganske vist kun fem Aar her i Sognet, men der har sikkert været mange Drøftelser mellem Phister og Bjerregaard i den Tid.

Det ser ud til, at der navnlig var 3 Aarsager til Bøndernes usle Kaar, og at der paa disse tre Punkter maatte kræves Forandringer.

1. Trevangsbruget.

Enhver Landsbys Jord var delt i 3 Vange: Rugvangen, Bygvangen og Græsvangen.

De enkelte Gaardmænd og Herremænd havde sin Andel i hver af Vangene. I Gierslev var Vangene af meget forskellig Størrelse.

Var Rugvangen lille, saa var der i dette Aar gerne meget rigeligt med Græs til Kreaturerne, men det kunde saa knibe saa haardt med Vinterfoderet til Besætningen, at Kreaturerne havde vanskeligt ved at rejse selv henimod Foraaret.

Naar saa næste Aar den store Græsvang skulde være Rugvang og tilsaas med Vintersæd, saa kneb det med at skaffe Saasæden, og saa var der for lidt Græs til Kreaturerne om Sommeren.

2. Hoveriet:

Dette medførte, at Bonden maatte være borte fra sin Jord i den bedste Saa- og Høst-tid, og at han ikke kunde faa sin Jord behandlet i rette Tid. Alene dette kunde nok svække en Mands Lyst og Energi til at være omhyggelig med Driften af sin egen Jord.

3. Fællesdriften:

Pastor Phister siger herom, at den bedste Jord ofte var sur og bellende med Vand, saa den gav liden eller ingen Afgrøde, og der kunde her under denne Driftsform praktisk talt ikke udføres Forbedringer. Der var ogsaa mange andre Ulemper, bl. a. den at der ikke kunde indføres en bedre Driftsplan.

Sognepræsten fulgte godt med, naar der kom nye Love. Det maa have glædet ham, da Forordningen om Indfødsretten kom i 1776, men endnu stærkere Indtryk paa ham gjorde det sikkert, at der kom en Forordning om, at ingen Herremand herefter kunde kræve Hoveri af en Bonde, naar han boede mere end en Mil fra Herregaarden. Efter at han havde sat sig ind i denne Forordnings Bestemmelser, mødte han en Dag nogle af sine Bysfolk paa Vej mod Sæby. Han spurgte om, hvor de skulde hen. De

svarede, at de af Ridefogeden var tilsagt til at gøre Hoveri paa Sæbygaard. Præsten siger saa til dem, at de maa faa Lov at gaa hjem, og dersom Ridefogden vil dem noget, saa skal de svare: „Vor Far sagde, at vi maatte gaa hjem, og dersom Ridefogeden vil os noget, saa kunde han henvende sig til vor Far i Præstegaarden.

Ridefogden har vel nok brugt Mund over, at de udeblev; men han havde for megen Respekt for den lovkyndige Præst til at besvære sig hos ham over den givne Tilladelse. Saaledes afskaffedes Hoveriet i Gierslev.

En Dag sidder Præsten i sit Studereværelse; saa hører han med ét vældig Skraal og Larm. Da skynder han sig ud; han kan mærke, at det kommer fra Bydammen. Han iler derned og finder Byens Ungdom forsamlet, og alle jubler de. En gammel Kone i Byen havde Ord for at være en Heks; og nu havde de unge slæbt hende hen til Dammen og bundet et langt Reb om Livet paa hende. De morede sig da over at slæbe hende frem og tilbage gennem Vandet. Præsten farer rask ind mellem de unge, river den ene Ende af Rebet fra Karlene og befrier den gamle Kone. Han skammer saa de unge ud for deres Opførsel mod den værgeløse Kvinde. Ungdommen forføjer sig

stille bort. Min Hjemmelsmand føjede til, at det blev aldrig opklaret, om de unge bøjede sig af Ærbødighed for Præstens Embede eller af Respekt for hans Kræfter.

I Gierslev Præsteembedes Arkiv findes følgende skriftlige Udtalelse af Pastor Phister: Lykkeligvis krævede Bonden Lars Larsen 1782 Selvdrift. Man mærker af Udtalelsens Ordlyd, at det var noget, han havde længtes efter. Han tog nu for Alvor fat paa Arbejdet for, at Gierslev Bys Jorder kunde blive udstykket, saa hver Mand fik sin Agerjord samlet paa et Sted, saa han kunde drive den uafhængig af andres.

Der var store Vanskeligheder at overvinde. Flere af Bymændene sætter sig imod Nyordningen. Hvorfor kunde det ikke blive ved det tilvante; det havde jo da gaaet hidtil. Det var saa rart ved Bystævnet at være fælles med de andre! Hvordan skulde man efter Udskiftning skaffe Trækraft til de tunge Plove.

Ogsaa Herremændene gjorde Vanskeligheder. Da Udstykningen var færdig 4. November 1783 søgte Ritmester Fogh, Kragerup, at faa alt kendt ugyldigt og forandret, men Præsten havde skaffet sig en gyldig Kopi af Taksationsforretningen, og den vedtagne Ordning blev hævdet.

Siden lod Ritmesteren ved Hjælp af Landinspektør Schiønning Skellet mellem Præstegaarden og Kragerupgaards Bønders Jord flytte 4½ Alen, mens Pastor Phister holdt Lørdags Skriftemaal i Kirken. Denne Sag blev af Præsten ført frem for Rentekammeret. Præsten skriver herom:

„Efter lang Disput og Breve fra Amtmanden fornåm jeg, at Landinspektør Schiønnings Credit skulde skaanes, og jeg blev anmodet om at sløjfe noget af min Grøft, som var helt ubetydeligt, og jeg og gjorde, saa Hegnet fra Kragerupsgaards Side endelig blev opsat, og jeg for disse urolige Naboer nu har faaet Hegn og nogenlunde Fred i min Mark“.

Da Præstegaarden havde faaet sin Jord samlet paa et Sted, begyndte Præsten straks paa Grundforbedringen, idet han lod grave Vandrender og Grøfter, hvor der var overflødig Vand. Han traf Aftale med Herremænd og Arbejdere om en vis Betaling samt et Glas Brændevin en Gang imellem. Under Arbejdets Udførelse syntes de imidlertid, at Betalingen var for lille. De sagde intet herom, men de udførte Arbejdet daarligt. Naar Præsten beklagede sig derover, saa svarede de, at Arbejdet ikke kunde blive bedre for den Betaling, men dersom han

betalte noget mere, skulde Arbejdet blive gjort bedre.

Samtlige Udgifter ved Udskiftning og Grundforbedringer blev ca. 420 Rdl. og var færdig 1786.

Udbyttet blev omtrent fordoblet, og der saaedes nu paa Præstegaarden hvert Aar 60 Tdr. Sæd, „og der kan efter Høsten opbæres paa Loftet 3 a 400 Tdr. af alle Slags og er virkelig Kaldets reelle Indkomst; for uden den kan ingen leve i dette Kald eller føde en Familie“, skriver Phister.

Langsomt, langsomt fremad

Man skulde have ventet, at der for Løve Herreds Bønder var kommen en virkelig Fremgang, da Lovgivningsmagten fjernede nogle af de Aag, som havde trykket dem til Jorden.

Stavnsbaandet var forbi 1800, Hoveriet var begrænset. Jorden udstykkedes efterhaanden til Selvdrift, og nogle blev Selvejere. Pastor Phister havde vist i sin Mark, der laa langs en befærdet Vej, at Jorden kunde behandles saaledes, at den gav langt større Udbytte, end man var vant til, men den ventede Udvikling kom egentlig kun meget langsomt.

En Aarsag dertil var, at Europa var indviklet i en langvarig Krig, som sluttedes 1814, og i den blev vi indviklet i 1801 og fra 1807—14. Vor Flaade var borte; vor Handel med Ulandet var ødelagt. Købstæderne var daarlige Købere af Landmandens Varer. Krig gør fattig, og det fik vort Folk for Alvor at føle. Vi fik en Statsbankerot, hvorved opsparede eller ned-

arvede Formuer svandt ind, saa der ikke kunde skaffes den nødvendige Driftskapital til at sætte Nybegyndere i Gang paa rette Maade. Danmark blev saa lille, da vi mistede Norge.

Da Tiender skulde forandres fra Ydelse i Neg til Ydelse i Skæppe, viste det sig, at Jorden i det frugtbare Løve Herred kun gav 4 a 5 højst 6 Fold. Af dette ringe Udbytte kneb det at skaffe Skatten, og hvad der var nødvendigt til Gaardens Drift og Vedligeholdelse. Der kunde kun blive Raad til at give Husmænd og Arbejdere en meget ringe Betaling for deres Arbejde paa Gaarden. Levefoden baade i Gaarde og Huse sank ned til det nødvendigste til Livets Ophold.

Mærkeligt er det, at fremsynede Mænd i den aller mørkeste Tid havde Mod til at give os en Nyordning af vort Skolevæsen, der kunde danne Grundlaget for Udviklingen indtil vore Dage.

Lige saa mærkeligt er det maaske, at denne Periode, som slutter med Krigen i 1864, viser omtrent det største Folketal i rene Landsogne i Herredet, som vi har kendt. Gierslev Sogn havde den Gang ca. 1550 Mennesker, medens det nu har godt 1100. Man havde lært Nøjsomhed. Forældre og Børn delte uden Knurren den sparsom tilmaalte Kost, og man fandt sig

nogenlunde tilfreds i de smaa Huse, som laa i Mosekanterne.

Det varede en Tid, inden Bonden og Husmanden kunde frigøre sig for den Mindreværdsfølelse, som den lange Undertrykkelse havde ført med sig. Der maatte komme en indre Frigørelse, inden de fik den indre Drivkraft og Evne til at give sig i Kast med de store Opgaver, som skulde løses fra forholdsvis bar Bund. Denne indre Fornyelse kunde være kommen fra Kristendommen og Kirken, men den kunde ikke komme gennem den rationalistiske Forkyndelse, som da lød i vore Kirker; der var nok belærende Foredrag fra Prædikestolene. Der blev sagt Ting, som maaske kunde øge Forstanden, men Aandens Kraft, som kunde sætte Folk i Gang baade aandelig og timelig, manglede. Derfor havde man meget lidt Brug for Kirkerne, og mange af dem var omtrent tomme under Gudstjenesterne. Dog var vist i Løve Herred nogle Sogne, hvor en nedarvet Kirkegang overlevede Rationalismen. Men heller ikke der var Gnisten, som kunde tænde Energien.

Syd for Slagelse var det anderledes. Her var der en Del Præster (bl. a. Fenger, Boisen og Rønne), der prædikede en hel anden Kristen-

dom end Løve Herreds Rationalister. Her kom Folk i Kirke, og i ikke faa Hjem samledes man om Guds Ord, Sang og Bøn. Man kaldte Egnen „det hellige Land“. Dette nye, aandelige Røre fremkaldte en stærk Uvilje, fordi de nyvakte ganske kasserede, hvad man hidtil havde regnet for Kristendom. Navnlig Pastor Duus i Vemmelev fik adskillige af de hellige kastet i Fængsel. Da en af disse blev sat sammen med flere Forbrydere, talte han med dem om deres Synd, og at der var Naade ogsaa for dem. Arrestanterne blev grebne af Vidnesbyrdet. Arrestforvareren satte en Stopper for, at Kristi Evangelium blev bragt Fanger; thi man arresterer for at straffe dem, ikke for at frelse dem. Han traf vist dermed den gængse Tanke hos Datidens Folk.

Denne kirkelige Bevægelse havde ingen Indvirkning paa den største Del af Løve Herred.

Den naaede dog Tersløse, og den bragte her en Vækkelse, som satte stærke Spor i Sognets efterfølgende Liv, og som delvis holdt sig indtil der i Kirken kom til at lyde en Forkyndelse, som fremkaldte ny Vækkelse i Pastoratet.

I 1820 blev J. P. Østrup Sognepræst i Bakkendrup. Han var en ildfuld Prædikant. Han vidnede tidlig og silde om Synd og Naade. Hans

Ord fra Prædikestolen naaede Hjerterne. Endnu stærkere virkede hans personlige Samtaler med Folk i Hjemmene og paa Vejene.

Til en Søndagsarbejder kunde han sige: Hvad mener du om en Mand, som vil køre et Læs Korn til København uden at bede under Vejs. Manden vilde regne ham for meget ufornuftig. Østrup kunde saa fortsætte, saa maa du da forstaa, at du er en meget ufornuftig Mand, som slider og slæber alle Ugens Dage, men ikke har Tid til at bede om Søndagen.

Østrup døde efter 3 Aars Arbejde i Gørlev og Bakkendrup. Hans Arbejde satte ret stærke Spor i Pastoratet. Lærer Ole Jensen i Sæby gjorde, hvad han formaaede for at holde sammen paa det Trosliv, som var vakt. Han fik dog at mærke, at den kirkelige Øvrighed misbilligede dette Arbejde. I hans egen Skolekreds fandt han ringe Forstaaelse, men det glædede ham, at der blev en Forbindelse mellem de vakte i Gørlev og Pastor P. A. Fenger i Slotsbjergby, saa der om Søndagen kunde komme en hel Flok fra Gørleveggen til Slotsbjergby Kirke.

Endnu 80 Aar efter Østrups Død kunde man i omliggende Sogne finde Spor efter hans velsignelsesrige korte Gerning hos Folk i om-

liggende Sogne, hvis Forældre var blevet grebne af Østrups Forkyndelse.

Kapellanerne Johannes Clausen i Stenmagle og Stenlille, Schepelern i Helsinge og Sognepræst Budtz i Havrebjerg (siden Finderup) virkede ogsaa saaledes, at man hist og her i Herredets Sogne ved Hus- og Sygebesøg mærkede, at de havde saaet en Sæd, der over et halvt Aarhundrede senere laa rede til at spire.

Der blev saaledes hist og her gjort et Arbejde, som viste, at der i Løve Herred var noget af den gode Jord, som kunde give Guds Ord Vækst og Grøde, naar den rette Forkyndelse kom til at lyde.

Grundloven gav Folkestyre med Valg til Rigsdag, Amdsraad og Sogneraad. Det Ansvar, som Folketinget lagde paa den enkelte Vælger, medvirkede til, at Tankegangen hos Sognets Beboere ændredes.

I denne Forbindelse maa nævnes, at Politikeren Lars Dinesen stammer fra Kulby, Finderup Sogn. Han kom til at spille en meget betydelig Rolle i Firsernes og Halvfemsernes politiske Kamp. Han gik ind i den politiske Virksomhed med det Venstresind, som har præget Ruds Vedby Kreds. Siden hørte han i sine

Manddomsaar til Estrups dygtigste Støtter. Mod Slutningen af sit Liv var han med i Arbejdet for at læge Kamptidens Saar. Hans senere Virksomhed har dog næsten ingen Forbindelse med Løve Herred.

Gamle og ny Tider i Sæby

Vi nævnede før, at Esbern Snare boede i Sæby og vistnok byggede Kirken der.

Vi vil nu gaar 700 Aar frem i Tiden og dvæle ved et Par Tidsbilleder af Forholdene dér op imod vor egen Tid.

Kirken er vistnok hele Tiden holdt smukt vedlige, og den har hørt til de smukkeste Kirker i Herredet. Den har i flere Hundrede Aar været under Universitetet. Den er herfra i lange Tider blevet forsynet med ret lærde Præster. Naar der holdes Gudstjeneste i en dejlig Kirke, som er præget af Kirkekunst, og der for Alter og paa Prædikestol staar en velstuderet Præst, maa man regne med, at alt er, som det skal være; men Erfaringen siger, at dette kan være i bedste Orden, saa mangler dog det bedste. Den smukkeste Prydelse for en Kirke er dér, hvor Kirkeklokkerne kan samle Sognefolket, saa Stolene fyldes af bedende, lyttende og lovsyngende Kirkegængere.

Efter hvad der er fortalt mig af et troværdigt Vidne sad der i 1875 en godt 60 Aar gammel Præst i Sæby Præstegaard i dybe Tanker.

Han havde tidligere været Fængselspræst, og han havde arbejdet for, at Fangerne, mens de var afspærret fra Omverdenen, skulde have mere Lejlighed til at høre Evangeliet og mærke Kirkens Omsorg. Han havde læst Frelserens Ord: „Hvor ofte vilde jeg samle disse Børn, som Hønen samler Kyllingerne under sine Vinger! Og I vilde ikke. Se Eders Hus skal lades Eder øde!“

Han sad nu og tænkte paa Søndagene i Kirken. Hvor var Stolene tyndt besat af Sognefolket. Hvor var Herskaberne fra de mange Godser?

Hvor var de mange Funktionærer og Arbejdere fra Herregaardene?

Hvor var de mange fra Gaardene og Husene?

Naar han tænkte paa sidste Søndag, saa havde Kirkens Klokker jo kaldt paa unge og gamle fra alle Hjem, men hvor var det egentlig faa Hjem, der fulgte Klokkens Kalden en almindelig Søndag!

Nu havde han været der i mange Aar. Vilde de virkelig gaa evig fortabte alle de, som ikke kom i Kirke, som ikke gik til Alters? Det ældgamle Ord sagde jo, at uden om Kirken er der intet Haab om Frelse.

Hvor var det fortvivlet at tænke disse Tan-

ker igennem! Hvor laa Fejlen, naar Folk ikke kom?

Var det ikke ham selv, der ikke kunde forkynde Ordet, saa Folk vilde høre? Saa var det jo ham, der var Skyld i, at hans Sognefolk ikke blev frelst.

Folk var jo flinke og rare, naar han mødte dem ellers. Jo, Fejlen maatte ligge hos ham selv! Han duede ikke til at være Guds Tjener i Sæby! Gentagne Gange gennemgik han under Bøn med bedrøvet Sind den vigtige Sag, og han kom til samme Resultat. Fejlen ligger hos mig!

Saa ifører han sig en Dag sine Rejseklæder og drager til København. Han fremstiller sig for Kultusministeren og forklarer ham, hvordan Stillingen var i Sæby, og at der trængtes til en ung, ny Præst, der kunde afløse ham. Han bad saa om, at han maatte blive afskediget i Naade og med Pension.

Kultusministeren svarede: Jeg er glad for, at De kommer herind netop nu, for jeg talte nylig med Biskoppen, og vi var enige om at tilbyde Dem Stillingen som Biskop i Aalborg.

Præsten blev underlig til Mode. Han forstod, at Biskoppen og Ministeren ikke mente, at det var hans Skyld, at saa faa kom i Kirke. Det var ham en stor Opmuntring, at man vilde be-

nytte ham i Frelserens Tjeneste et andet Sted — og han blev Biskop i Aalborg.

Der kom en ny Præst. Han var ikke ung; om han fik Sognefolket kaldt til Kirke, ved jeg ikke. Han havde flere Sønner, én hed Johannes Sørensen. Han var Digter, drømte om at blive en dansk Bjørnstjerne Bjørnson, og han kom til at omgaas Bjørnson en hel Del, naar han var her i Landet. Siden kom han paa Rejser til Paris. Han beundrede Verdensstaden. Saa sker der noget med ham. Han skildrer det selv saaledes:

Mig blegned alle Roser,
Men en skød frem i Knop.
Det var den Herre Jesus,
Han lukkede sig op.

Han fortæller saa, hvordan hans indre Liv blev derefter.

At du har mig elsket, det maa jeg jo vide,
Hvi skulde du ellers saa ynkelig lide.
Hvis ikke, du vilde det aabent bekende,
At du er min Tilflugt i al min Elende.

Ak, om jeg dig elsker, hvor kan jeg det vide,
Dog vil i dit Samfund saa gerne jeg lide.
Om dig vil jeg vidne og aabent bekende,
At du er min Tilflugt i al min Elende.

Han var en kernesund, virkelysten Mand, som i en ung Alder fik sin Gerning ved de Clas-

senske Boligers Kirke. Dog maa vi give Agt paa en Tone, som gaar gennem hans Digtning.

Jeg gaar til Himlen, der er mit Hjem.
 Dér er ej Synd eller Smerte,
 Dér er det nye Jerusalem,
 Dér er mit bævende Hjerte.

Jerusalem, den fagre,
 Den gyldne Stad saa hvid som Sne.
 Naar skal jeg til dig komme
 Og dine Taarne se.

Det kom uventet. En heftig Blindtarmsbetændelse førte den 30-aarige Præst ind bag Forhænget, omtrent samtidig med at Kristiansborg Slot brændte 1884.

Gennem denne Sæby Præstesøns Liv, Digtning og Død lød og lyder en kaldende Røst fra Gud til alle, som bor i Sæby og Hallenslev, ja, til alle i Løve Herred.

Saa kom den fromme og elskelige Riber. Hver Gang jeg var sammen med ham, havde jeg en Følelse af, at han vidste alt, hvad en Præst burde vide. Han blev meget afholdt i de 25 Aar, han havde sin Gerning i Sæby. Da han pludselig døde, var der et ualmindelig stort Følge til hans Begravelse.

Ved Indgangen til Kirken blev der en Standsning som Følge af Trængsel ved Kirkedøren.

Jeg fulgtes med Pastor G. Heiberg fra Helsing. Han ser ud over den store Skare, saa raaber han med høj Røst: „Folkens, I skulde være kommen til Kirke, mens Eders Præst levede i Stedet for nu, da han er død“.

Jeg tror ikke, at jeg nogensinde har hørt saa myndig en Ligtale, selvom den var kort.

Hvordan det siden gik, da den benaadede Prædikant Bach havde sin Gerning, og siden da der kom de unge Præster, det ved de bedst, som bor i Pastoratet.

Ruds Vedby

Familien Rud hørte til Landets stolteste og mægtigste Adelsslægter, men den maatte, som før nævnt, erfare: Snart vippe vi oppe paa Bølgernes Toppe, snart nærmes Afgrunden i susende Fart.

350 Aar efter Knud Ruds Død kommer vi ind i den Gaard, som han byggede. Vi undres, det ser næsten ud til, som den gamle Gaard er ny, saa godt er alt holdt vedlige, baade ude og inde. Vi gaar ud i Haven og finder den i mønstergyldig Orden. Vi kommer ind i Borgen. Vi træffer ikke en adelstolt Familie, men den sprænglærde, milde og fromme Biskop Peder Madsen og hans Hustru Charlotte født Storch. Omkring Familien samles mange af vor Kirkes bedste Mænd og Kvinder, og der føres aandfulde og interessante Samtaler, hvor Tidens og Kirkens Spørgsmaal drøftes.

Naar Søndagen kommer, søger man til Kirken. Man skal helst komme i god Tid, om man vil have Siddeplads. Den livfulde Sognepræst Vilstrups Forkyndelse samler Sognefolket, og

man mærker, at her er en lovsyngende Menighed. Degnen, Høgsbro, er blind, men hans Hustru hvisker Begyndelsesordene i Salmeversene til sin Mand, og der mærkes en egen Inderlighed over Ledelsen af Sangen, og det er, som Præstens jublende Stemme løfter Sjælene højt op over Dagliglivet.

Uden for Kirken er der meget Menighedsarbejde i Gang, hvor Lægfolk som afdøde Møller Andersen og andre gør et trofast Arbejde i Børnegudstjenesten og Ungdomsarbejdet og ved Husbesøg.

De kan ogsaa naa at give en Haandsrækning til Arbejdet uden for Sognet.

For Biskoppen og hans Hustru er det en Hjertesag, at der ved Sygdom bliver ydet Hjælp baade til den syges Sjæl og Legeme.

Derfor føler de sig nøje knyttet til Diakonissestiftelsen, hvor Hospitalsgerningen er delt imellem Præst og Læge, og hvor Præst og Læge endvidere uddanner troende unge Kvinder til Medhjælpere og Medarbejdere i Behandlingen af de syge samt til Udsendelse til By og Land, hvor de tager sig af dem, som trænger til legemlig og aandelig Hjælp.

Da Ægteparret var død, efterlod de et Testamente, hvorved Godset Vedbygaard bliver

gjort til et Rekonvalescenthjem for Kvinder under Bestyrelse fra Diakonissestiftelsen.

Allerede forinden havde Greven fra Nørager oprettet Molktes Børnehjem, hvor Omsorgen for epileptiske Børn var overdraget Diakonisserne

Gjøløv og Helsinge

Naar vi har nævnt, at Thomas Kingo var Kapellan i Helsinge fra 1661—68, og at Pastor Østrups Gerning en kort Tid efter 1830 satte stærke Spor i Egnen, saa vil vi se, hvordan Stillingen var omkring 1860.

Paa den Tid var der baade i Gjøløv og Helsinge smaa Flokke af Troende, der jævnlig holdt Møder, hvor de samledes om Luthers Prædikener, Samtaler, Læsning i Bibelen og Bøn. De sang helst Brorsens Salmer.

Sognepræsterne og Provsten gjorde, hvad de formaaede for at lægge dem Hindringer i Vejen, fordi de bragte Uro i Sognene.

Mange Sekterere søgte dertil; thi der var aandeligt Røre i mange Mennesker; og paa saadanne Steder kan der være Haab om at vinde Tilhængere.

De troende blev dog ved at nære Hengivenhed for Folkekirken. De følte, at de trængte til Vejledning og Hjælp — og en Præst, som forstod dem. I deres egne Kirker kom de dog ikke; thi her mødte de kun Uvilje fra Præstens Side.

Det var godt at kende og bruge det almindelige Præstedømme, men de savnede dybt en rigtig Præsts Gerning.

Da Vilhelm Bech blev Kapellan i Ubby, hørte de om ham, og det varede ikke længe, før de begyndte om Søndagen at drage til Ubby Kirke. Var Vejen end lang, saa var Glæden saa meget større over, at de havde fundet en Præst, „som kunde være deres Vejleder“.

Det varede ikke længe, før de kom og bad ham om at holde Forsamlinger, saa ét Sted, saa et andet i Gjøløv og Helsing. Bech var villig dertil, og der samledes mange Mennesker, naar han forkyndte Ordet.

Der blev snart af Sognepræsterne klaget over Bechs Arbejde. Biskop Mortensen afæskede i den Anledning Bech en Erklæring, og det er en stor Hjælp for os, at vi har denne Erklæring, naar vi skal forstaa den kirkelige Stilling i Løve Herred omkring 1860.

Bech skriver i sin Erklæring til Biskoppen (her anført efter „Dagen gryer“):

„Kun i to Sogne, Gjøløv og Helsing, har jeg flere Gange været til Stede ved Forsamlinger, som andre, ikke jeg, har sammenkaldt, og jeg har ogsaa talt i disse Forsamlinger. —

Grunden til, at jeg har følt mig forpligtet til at komme dér, er følgende: Der er i disse Sogne en gammel Opvækkelse, som skriver sig fra Pastor Østrup i Bakkendrup, men som siden har gaaet paa sine egne Ben og er ikke bleven ledet af nogen Præst, som havde Ansættelse der og daglig kunde vaage over den. Disse Folk har haft deres egne Prædikanter lige siden Østrups Død og har bestandig holdt Forsamlinger i hverandres Huse (det var dem, som blev stærkt forfulgte derfor under Frederik VI); dog ligesom denne Opvækkelse er udgaaet fra en Præst og fra Kirken, saaledes har de heller aldrig sat sig i Opposition til Kirken og det kirkelige Embede, men altid søgt en Præst til Vejledning, naar de ikke troede at kunne finde Vejledning og Opbyggelse hos deres egen Præst og i deres egne Kirker, og saa længe Pastor Fenger var i Bjergby, søgte de ham og hans Kirke, skønt mange af dem havde 3—4 Mil dertil, men da saa Fenger gik bort, gik de igen paa egne Ben med deres Forsamlinger, og siden den Tid er disse Sogne blevne Samlingsstedet for alle forskellige Sekterers Udsendinge: baade Mormoner, Baptister og Lammers Disciple og andre Nuancer af den frikirkelige Retning har stadig gennemstrejffet og holdt

Forsamlinger der, forført nogle og gjort andre vaklende.

Da begyndte disse Folk for 2 Aar siden at komme til Ubby Kirke og søgte mig for at finde Raad og Vejledning; jeg har vejledet dem, saa godt jeg formaar, og med Guds Naade har jeg vundet deres Tillid og befæstet mange, som ellers efter alle menneskelige Udsigter at øømme, vilde være bleven et sikkert Rov for Sektererne. De kommer nu bestandig i Ubby Kirke næsten hver Søndag, skjønt de har 2 Mil og derover; og er de ikke her, saa er de i Havrebjerg Kirke, ja, flere af dem har paa min Formaning begyndt at søges deres egne Kirker, hvor de før aldrig kom, og som derfor stod saa godt som tomme. Og under alt dette er der sket en ny Opvækkelse blandt mange af de døde Lemmer; men Opvækkelsen er den farlige Tid. Og mens de nu atter søger Kirken, vedbliver de dog at holde deres Forsamlinger i Husene, som de fra gammel Tid er vant til, hvor de læser Bibelen og synger Salmer, men hvor ogsaa Sekterernes Udsendinge vedbliver at komme og søger at lokke dem fra Kirken. Og de har flere Gange indbudt mig til at være til Stede i deres Forsamlinger for at komme dem til Hjælp, og jeg har ikke turdet vove at afslaa, og tør ikke vove

at gøre det, om saa hele Verden vil anklage og fordømme mig derfor. Jeg har talt i deres Forsamlinger for at gendrive den falske Lærdom og for at bestyrke de svage; og ved Guds Naade er det kommet saa vidt, at Sektererne i dette Øjeblik meget vanskeligt kan komme til Orde. Dog er de der endnu, og der er mange ubefæstede Sjæle, som let kan falde, naar ingen holder fast ved dem. Jeg har formanet dem til at indbyde deres egne Præster til deres Forsamlinger, hvilket de ogsaa har gjort, men forgæves — — —“

Naar man læser denne Erklæring af 1860 fra Vilhelm Beck, saa er man lige ved at blive taknemlig mod de Præster, som klagede, fordi de tvang ham til at tage en fast Stilling til Forsamlingsfolket og de kirkelige Autoriteter, og til saa klart at give Besked herom i Erklæringen.

Han var nu aandelig afklaret til Aaret efter i Stenlille at gribe ind i dansk Kirkeliv paa en saadan Maade, at det fik afgørende Betydning for den kirkelige Udvikling i vort Land.

Da Vilhelm Beck et Par Aar efter flyttede til Ørum i Jylland, fik Schepelern som Kapellan i Helsing den Gerning, at faa den store, hidtil næsten tomme Kirke fyldt hver Gang Kirke-

klokkerne kaldte til Gudstjeneste; og der var Forstaaelse og aandelig Længsel i mange, da han rejste derfra.

Der gik derefter 15 Aar, saa blev Gustav Heiberg Præst. Han var en dygtig Prædikant og en myndig Præst, men han fik ikke noget rigtigt Samarbejde med Lægfolk.

Imidlertid gjorde Lægfolk som Jørgen Bibelsælger, Skomager, senere Missionær Peder Frederiksen og andre et godt og velsignet Arbejde, hvorved Jordbunden beredtes for den store Vækkelse, som i Halvfemserne brød frem i Dalby, Reersø, Rye og andre Steder.

Man træffer endnu Folk, som med Undren taler om de nye Oplevelser og den nye Lovsang, som den Gang brød frem hos mange.

Tersløse

Hvordan ser det nu ud i Tersløse? Vi ved, hvordan den Egn's Folk var for godt 200 Aar siden, da Holberg fortalte derom. Men hvordan er Efterkommerne af den dygtige Gaardmand Jeppe Bjerg og Hustru Nille og Sønnen Jacob, af den fordrukne Jeppe og Nille, af Per Degn og Jacob Skomager?

Forholdene er meget forandrede. Baroniet er forlængst forsvundet. Tersløsegaard er fuldstændig udstykket. Hovedbygningen er nu et Holberg-Museum.

Den ny Slægt lever helt anderledes end Forfædrene.

Der er kommen Præster, der værner om Resterne af det Trosliv, som brød frem i forrige Aarhundrede, og der har siden været Vækkelser, hvor der samtidig skete Gennembrud hos mange, og der har været en mere stille Vækst af Samfundslivet. Naar Kirkeklokkerne kalder om Søndagen eller til Gudstjeneste paa Søndagene, fyldes Kirkerne. Der er et vidtforgrenet Menighedsarbejde i Gang, og Præsten har man-

ge Medhjælpere i de forskellige Grene af Arbejdet.

Naar man kommer til Tersløse, vil man særlig lægge Mærke til, at der nede ved Dianalund Station er en hel Koloni af store Huse.

Det hele hedder Filadelfia.

Ved Dianalund Station boede ved Aarhundredskiftet en praktiserende Læge, Dr. Sell. Han saa, at der rundt i Landet var syge, som led af Epilepsi, daarlige Nerver og lignende Sygdomme. De trængte til en særlig Pleje. Den barmhjertige Samaritan maatte sikkert kræve af Menigheden, at der blev bygget Herberger, hvor han kunde faa Folk med den Slags Sygdomme anbragt. De trængte til aandelig Hjælp og til at høre om Guds Naade, men de trængte saa vist ogsaa til Hjælp af en Læge, som havde studeret den Slags legemlige og sjælelige Sygdomme, og som kendte til den lægelige Behandling, som kunde mildne eller helbrede Sygdommene.

Derfor skulde Omsorgen for de syge i lige Grad øves af Præst og Læge. De trængte ogsaa til daglig Pleje af kristne Mænd og Kvinder. Derfor skulde Præst og Læge i Forening uddanne Diakoner og Diakonisser til Medhjælpere, og det blev jo dem, der til Stadighed kom

til at færdes med alle de syge, som Familien betroede til Virksomhedens Omsorg.

Meldte der sig flere troende unge Mænd og Kvinder til Uddannelse, end Filadelfia selv havde Brug for, saa skulde de gaa ud til Hjem for gamle, Rekonvalescenthjem, Børnehjem, Redningshjem og lignende.

Det var vel nok Menighedslivet i Tersløse, der gav Baggrunden for den storstilede kristelige Virksomhed, som øves paa Filadelfia. Siden har Bestyrelsen vist, at det hele skulde være et Lød i Kirkens Arbejde derved, at man fik en Søndag om Aaret, hvor Gerningen omtales fra Prædikestolen, og hvor der anmodes om Forbøn for Arbejdet og om Støtte til dets Fortsættelse.

I Blade og Tidsskrifter er der herfra udgaaet til vort Folk et Krav om, at den syge ikke blot maa regne med, at Lægen taler med ham og hjælper ham, naar han ligger paa Sygehuset, men at han ogsaa maa mærke, at der fra Kirkens Side bliver gjort, hvad der staar i Menneskers Magt for at han maa møde Frelsen i Jesus Kristus.

Dersom Tersløse og Filadelfia rigtig føler sig som en kirkelig Del af Løve Herred, bør der ved Tingstedet rejses en Mindesten for Dr.

Sell, saa det kan huskes, at der fra Herredet er taget et Initiativ og gjort en Indsats for at imødekomme den naturlige Trang til kristelig Omsorg for dem, som ved Sygdom eller anden Svaghed føres bort fra deres Hjem til et kortere eller længere Ophold paa et Sygehus.

Baade Kirken og det borgerlige Samfund bør her lytte til Røsten fra Filadelfia, naar der udarbejdes et Reglement for et Sygehus. Det er afgjort i Grundlovens Aand og efter dens Bogstav, naar der her tages tilbørligt Hensyn til, at 97 pCt. af Patienterne er døbte.

Ørsløv

Vi gaar videre til Ørsløv for at se, hvorledes det staar til 250 Aar efter, at Familien Friis har haft sin Glansperiode paa Kragerup. Det var vist omtrent paa den Tid, da Kristian Friis var Kansler, at der kom en Forordning om, at Kirketienden kun maatte bruges til Kirkens bedste og til intet andet. Kragerupgaard ejede nu Kirketienden, vi opsøger derfor Kirken for at se, hvordan Friis' Efterfølgere har handlet med deres Sognekirke, og man lagde i mange Aar mærke til, at der var udvist en særlig Smaalighed. Der blev udvist en pinlig Paapasselighed, for at Godsets Overskud kunde blive saa stort som muligt. Først i de senere Aar er der her sket en glædelig Forandring.

Den tarvelig holdte Kirke var imidlertid smykket paa den herligste Maade, naar der holdtes Gudstjeneste.

Kirkens Stole kunde næppe skaffe Siddepladser til Halvdelen af dem, som kom i Kirken paa almindelige Søndage. De kom fra Pastoratet, de kom fra hele Herredet, ja der kom

Folk næsten fra alle Dele af Landet. Der havde været en Tid, da stod ogsaa denne Kirke næsten tom, naar Kirkeklokken havde ringet Folk sammen, men da Vilhelm Beck kom i 1874, blev der Kirkegang, og Kirkegangen bragte aandelig Vækkelse.

Naar der var Sidsttjeneste, søgte mange rundt omkring fra ind i den gæstfri Præstegaard. Modtagelsen her var saadan, at en Mand kunde sige: Jeg var den mest velkomne af alle Gæsterne, men saa føjede han til: saadan følte vi det vist alle.

Der var mange, som kom fra fjerne Egne i Landet. Disse kunde ikke komme hjem om Natten. Præstefolkene fik derfor hele den vestlige Længe i den nu nedbrændte gamle Præstegaard indrettet til Gæsteværelser. Naar saa Gæsterne var kommen til Ro, kunde Vilhelm Beck pege paa den lange Gang og sige: Her har jeg hele mit Liggendefæ.

Sammenkomsterne efter Gudstjenesterne satte Præg paa mange af dem, som var med. Tiden gik med Spøg og Alvor. Al Standsforskell var banlyst blandt Gæsterne. Mange blev hjulpede aandelig til Rette; mange fik indre Tilskyndelser til at tage en Tjenergerning op i Menigheden, hvor de nu hørte hjemme.

Efterhaanden kom der i nogle af Herredets Sogne Præster, der kunde være med i Vækkelsesarbejdet; og i Aarene omkring Aarhundredskiftet brød der et stærkt Menighedsliv frem mange Steder. Som Tiden gik, fik Vilhelm Beck næsten hele Landet til sit Sogn. Der var rundt om Brug for hans myndige Vækkerrøst med den ægte danske Tone; men der var maaske endnu mere Brug for hans fremragende Evner til at lede de store Vækkelser — som nogle Steder var prægede af en engelsk-amerikansk Aandsretning, som ikke havde Ærbødighed for Sognekirkerne og Sakramenterne — ind i et saadant Spor, at man samledes om Prædikestol og Nadverbord, og saaledes at de Troende kom til at føle et Ansvar overfor den Del af deres eget Sogns Folk, som nøjedes med en Vanekristendom.

Der havde været store Vækkelser i Norge, Sverige og Finland, men ingen af disse Steder havde de en Vilhelm Beck, som forstod at bevare det nyvakte Trosliv i Landet indenfor Folkekirkens Rammer. Vi mangler et Stenlille, raabte en førende svensk Kirkemand en Gang med Henblik paa, hvad der skete i Stenlille Skole 1861.

Der var en Tid, da det saa truende ud for

den sunde, kirkelige Udvikling, men Faren afværgedes. Efter hvad man mundtlig har meddelt mig, gik det saaledes til:

Pastor Bülow i Havrebjerg havde paataget sig at udføre det ugentlige Arbejde i Ørsløv og Solbjerg Sogne med Sygebesøg, Hjemmealtergang, Hjemmedaab og lignende, naar Beck var paa Rejse. Nu hører Bülow et Rygte om, at Kultusministeren tænkte paa at forbyde Beck at foretage disse Missionsrejser over hele Landet, fordi han derved forsømte sine egne Sogne.

Kultusministeren havde i sin Tid tilbudt Bülow Embedet som Stiftsprovst i Viborg, men han havde afslaaet at modtage denne Udnævnelse. Saa blev han kaldet til det lidet folkerige Embede i Havrebjerg. Han sagde en Gang til mig: „Jeg vilde hellere paa Landet, for jeg er ridende Medlem af Samfundet.“ Bülow var til daglig en jævn og bramfri Mand, men naar det gjaldt, kunde han optræde med imponerende Myndighed, saa man mærkede, at han var udgaaet af en af vore første Officersfamilier.

Han rejser nu til København, søger Foretræde for Ministeren, og da de sædvanlige Hilsener var udvekslede, rejser Bülow sig i sin fulde Højde og spørger Ministeren, om han vovede at forbyde Vilhelm Beck at rejse rundt

til Møder, fordi Præstearbejdet blev forsømt i Ørsløv og Solbjerg, naar han (Bülow) havde lovet at paatage sig Ansvaret herfor.

Hvad Ministeren svarede, ved jeg ikke, men Sagen blev i hvert Fald ordnet saaledes, at Bech kunde fortsætte sit Arbejde. Siden, da Bülow blev Præst i Tersløse, fik Beck Kapellan.

Kirkeligt Liv omkring Aar 1900

Naar der i et Herred kommer et saadant aandeligt Røre, som det der er knyttet til Navnet Vilhelm Beck, saa er der Grund til at vente, at der sker Forandringer i Sogdenes Levevis og Udseende. Vel er der noget ved Forandringer i Hjerte- og Sjæleliv, som ikke er saa lige at skildre. Det inderste med Tro, Haab og Kærlighed kommer ikke saadant, at man kan pege derpaa og sige: se her og se der! Men har Folk oplevet noget, der giver Livet ny Værdi og Glæde, saa maa man vente, at der bliver gjort noget, for at andre kan faa Del i de samme Værdier.

Her er det let at paavise, at der blev bragt virkelige Ofre, for at der kunde blive de gunstigst mulige Kaar til, at Vanekristendommen kunde opløses af levende, bekendende Kristendom.

I Tiden fra Aaret 1000—1300 blev der bragt Ofre, for at der kunne blive bygge Kirkehuse, og at det kirkelige Arbejde kunne faa sin Organisation.

Derefter gaar der ca. 600 Aar, hvor Trangen til større Plads i Kirkerne afhjælpes, men hvor det kirkelige Sognearbejde ikke har Brug for ny Rammer i Løve Herred.

Det nyvakte Trosliv rejser ny Opgaver saavel for det kirkelige Sognearbejde som for hele det fælles kirkelige Arbejde.

Samtidig faar vore Landmænd tilstrækkelig Frigørelse til Indførelse af ny Driftsformer for Jorddyrkning, Mælkebehandling m. m.

Alt dette kræver Ofre af Slægtere, der levede i Herredet fra 1870—1920.

(I 1841 kom der i Forordningen om Sogneforstanderskabet en Slags Genoptagelse af de fri Bønders Forhandlinger paa Tinge.)

Der bygges et eller to Missionshuse i hvert Sogn i Herredet, undtagen i de to mindste Annekssogne. Hvor der bygges et Missionshus, vil man i Reglen mærke lidt til, hvad der forstaas ved det almindelige Præstedømme, for dér bliver det gerne nogle Mænd og Kvinder, der begynder et Guds Riges Arbejde blandt Børn og unge. Der samles nogle for i Fællesskab at lære Bibelen bedre at kende. Præsten har sit Ansvar for det kirkelige Arbejde i Sognet, men enhver, som har noget af den barmhjertige Samaritans Sind, maa bidrage sit til, at Glæden i Gud maa

naa til de flest mulige i Sognet, — ogsaa til dem, som ikke kan eller vil gaa i Kirke og søge til Nadverbordet.

Desuden blev der bragt virkelige Ofre til Indre Missions Arbejde ud over Landet, til Københavns Kirkefond, til Børnehjem og Redningshjem af forskellig Art, til Arbejdet for vore Sømænd i danske og fremmede Havne, til dansk Kirke i Udlandet og mange andre Sager.

Men fremfor alt blev der bragt Ofre og udsendt Mænd og Kvinder for at bringe Evangeliet til Hedninger i Indien, Kina og Afrika.

Der blev bygget nye Kirker i Buerup, Reersø, Vester Løve og Filadelfia.

Der oprettedes en Filialvalgmenighed i Gjørløv, og Menighedskredsen byggede en anseelig Kirke.

Saa kom Frimenigheden i Havrebjerg, som ogsaa byggede sin rummelige Kirke.

Saa vidt jeg kan skønne var der ikke nogen egentlig grundtvigsk Vækkelse, men adskillige vaagne unge Mænd og Kvinder søgte til Vallekilde, Askov, Høng og Ubberup Højskoler, og de fik her en aandelig Paavirkning, som siden fik dem til at arbejde for at faa oprettet deres egne Menigheder.

Der oprettedes Højskoler rundt i Landet. I Løve Herred Høng Højskole.

Foruden alt dette blev der rundt om i Sognene Trang til at bygge Forsamlingshuse. Der var sikkert især i Begyndelsen en Længsel efter at bringe Sognefolkene god kristelig og folkelig Oplysning. Dernæst krævede den stærke Udvikling, at man maatte have et Sted, hvor man kunne samles og drøfte Spørgsmaal vedrørende Landbrug, Politik m. m.

Hvert Sogn skulde have sit Mejeri. Der blev gjort Fremstød for at forbedre Jordens Drift og for Forædling af Husdyrene.

Man fik i Herredet indført Dyrkning af Sukkerroer og opførte en Sukkerfabrik i Gjørlov; og mærkelig nok fik vi en moderne Phister igen, idet man i lang Tid som Direktør for Sukkerfabrikken havde en Præst, H. Lawaetz, der tilmed var Dr. teol. Han havde tidligere været Præst i dansk Vestindien og dér været Medlem af Koloniraadet.

I denne stærke aandelige og timelige Grødetid var der ikke nogen særlig Kamp mellem Indre Missions Venner og Grundtvigianerne. Præsterne Niels Dael og Carl Koch var fredsæle Mænd. Man arbejdede Side om Side, hver paa sin Maade.

Derimod kom det ikke til at gaa roligt af, naar det gjaldt Kirkepolitik; thi her var der ved adskillige Folketingsvalg opstillet Kandidater efter kirkepolitiske Linier. En Tid samlede man om Søren Svendsen; men ved hans Afgang brød Striden ud igen. I de sidste Aar er dog kommen Ro paa dette Omraade.

Mændene efter Aar 1900

Det er farligt at nævne Navne. Man kommer saa let til at blive uretfærdig, naar én drages frem, en anden forbigaas, naar ikke bestemte Forhold nøder til at nævne den enkelte.

Der sad i Aarene omkring 1900 og derefter rundt om i Sognene nogle Præster, der fuldt og helt levede med i det nyvakte Trosliv, og som kunde glæde sig over at se en vaagen, lyttende og lovsyngende Skare samle sig til Gudstjenesterne, og som var virksomme for at danne arbejdende Menigheder.

Der var en Del Lærere, der gjorde et saadant Arbejde i Skolen, at Børnene virkelig lærte at kende den kristne Børnelærdom, og som gjorde Kristendomsundervisningen til Skolens bedste Fag, og som anslog de rette Toner, naar de indledede Gudstjenesten med Bøn og Sang.

Der fremstod rundt i Herredet dygtige og nidkære Indremissionærer, som i og udfra Missionshusene gjorde en værdifuld Gerning, ligesom deres mange Husbesøg var til aandelig

Hjælp, ikke mindst naar det gjaldt at faa en ny Aand ført ind i Hjemmene, saa Familien kunde komme til at samles til Andagt.

Der var en Række Mænd, som indenfor det kommunale Liv og Andelsbevægelsen stræbte efter at bringe Udviklingen frem i det rette Spor.

Der er dog én Mand, som maa nævnes. Det er den fremragende, men beskedne Skolemand Johannes Jørgensen, Høng. Han døde ligesom Johannes Levinsen, da han stod i sin første Manddomskraft. Har man haft Børn til at gaa i Skole hos ham, da føler man Trang til at nævne hans Navn.

Det rige Menighedsliv i mange Sogne og den praktiske Fremdrift i Landbruget indvirkede paa enkelte unge Mænd, saa de følte sig draget ind i en Livsgerning, der gjorde deres Navne kendte og skattede langt ud over Landets Grænses.

Da der ved Tingstedet er rejst en stor Sten for Professor S. P. L. Sørensen, skal hans Navn nævnes først. Han var født i Havrebjerg. Han opbyggede næsten en hel ny Videnskab: Bio-kemien. Hans Undersøgelser af Gæringsprocesserne i nogle af vore Kornsorter og under deres Forarbejdning til Mad og Drikke, vakte Op-

mærksomhed Verden over. Da det under den langvarige Krig blev meget sparsomt med mange Levnedsmidler, har hans Arbejde sikkert haft ufattelig stor Betydning ved Fremstilling af Erstatningsmidler. Han fik sin Livsgerning ved Carlsberg Laboratoriet i København. Men fra mange Lande kom der lærelystne Mænd til ham for at søge Uddannelse og Dygtiggørelse.

Løve Herred har Grund til at være taknemlig for at have fostret denne geniale, men beskedne og venuesæle Forsker.

Da jeg var nybagt Student, skulde der en Lørdag Aften tale en teologisk Kandidat i Studenterforeningens Festsal. Det var paa den Tid, da Georg Brandes's kristendomsfjendske Tanker tryllebandt mange Mennesker. Om Lørdagen plejede Foreningen at slutte Ugen med Sold.

Det gik fra Mund til Mund, at Kandidaten var velbegavet og dygtig, og at Universitetsvejen vilde ligge ham aaben, men nu havde han været enfoldig nok til at melde sig som Missionær, og han vilde gaa ud og begrave sig selv blandt Hedningerne.

Det var L. P. L a r s e n fra Vindehelsinge, som skulde tale.

Salen blev aldeles fyldt. Han fremdrog Lignelsen om den gode Hyrde. Der var ofte meget livligt ved disse Lørdagsmøder, men han havde ikke talt i mange Minutter, før der var lydhør Stilhed. Hans Tale satte ihvert Fald Mærker paa mig, som kom til at præge min Tankegang hele Livet.

Man affinder sig ikke med en nedbrydende Magt, men man bekæmper den, maaske endog med Livet som Indsats, dersom man er et Menneske, der har Respekt for sig selv og Gud.

Da Sundar Sing var i Danmark, fik jeg et stærkt Indtryk af, hvad man regnede L. P. Larsen for i Indien.

Der kom en Tid, da de evangeliske indfødte Kirker og de forskellige Missionselskaber skulde have oplært indfødte til Præster, saa overdrog man Uddannelsen til L. P. Larsen, ligesom man overdrog til ham at faa Bibelen oversat paa Tamulsproget. Vi vil heraf forstaa, at vi i ham havde en Missionær af det store Format.

Naar han færdedes hjemme blandt os, da mærkede vi, at han altid helt blev ved at være en af vore egne, og at han saa fuldt stod i aandeligt Broderskab med os, men han var i al sin Ydmyghed et udvalgt Redskab i Guds Riges

Arbejde, hvad enten han færdedes i Indien eller i Danmark.

Missionær *Bitmann* fra Ruds Vedby hører til den Kreds af unge Mænd, der fremgik af det nyvakte Trosliv i Halvfemserne, og som særlig var udrustet til at forkynde Evangeliet for de unge, og som forstod rundt om i vore Byer at faa kristeligt Ungdomsarbejde sat i Gang ud fra Hjem som oprettedes for K. F. U. M. og K. Her i Danmark var Førstemanden *Olfert Ricard*.

Da Missionskaldet kom til *Bitmann*, blev han udsendt til Indien, og han fik sin Livsgerning blandt de unge i Storbyen Madras. Han fik særlig Betydning blandt Studenterne i denne By. Her fik han og hans Hustru indrettet et Hotel, hvorfra der udfoldedes et meget betydningsfuldt Arbejde, som sætter blivende Frugter.

Naar han var paa Besøg her i Landet, bragte han et frisk aandelig Pust med sig.

N. Kristiansen stammer fra Ørsløv-Solbjerg. Hans Barndom og Ungdom faldt i den Tid, da *Vilhelm Bech* og Hustru var Midtpunktet i et blomstrende Menighedsliv, der ved Besøg af betydelige kristne Mænd og Kvinder fra alle Dele af Landet, ja ogsaa fra Udlandet fik noget festligt og ompændende over sig. Det er

ikke underligt, at en begavet, troende, ung Mand kunne komme til at mærke Dragelse mod at bringe Evangeliet til Folk i fremmede Lande. Han meldte sig til som Hedningemissionær, og han blev sendt til Kina. Her fik han sin Gerning i Suihvafu i Nordmanchuriet. Det blev i udpræget Grad et Pionerarbejde. Han stod i dette Arbejde i 25 Aar, sidst en kort Tid i den store By Harbin.

Da han maatte rejse hjem med svækket Helbred, var der i Suihvafu en kristen Menighed, og der var et Hospital, hvortil var knyttet et Lægmissionsarbejde, og der var rundt om smaa Menigheder paa Udstationerne.

Trods det svækkede Helbred fik han 1926 en Præstegerning paa Læsø. Havde han været nyttig til Tjenesten ude, saa var han det ikke mindre herhjemme. Hans Hustru, Ane Kathrine, f. Nielsen, der var en trofast Medhjælper i Gerningen, var fra Blæsinge, Havrebjerg Sogn.

Disse Missionærer, der udgik fra Menighedslivet i Løve Herred, fik Naade til hver paa sin Maade at øve en betydningsfuld Gerning i Indien og Kina. De gjorde, at den danske Kirke og det danske Folk blev elsket og højagtet derude.

Skal Mindepladsen ved Løve Tingsted give

Efterslægten et Billede af Tiden omkring 1900, da bør vi rejse et Fællesmindesmærke for den Missionsvirksomhed, som er det smukkeste Udtryk for, hvad der voksede frem under Halvfemsernes kirkelige Vækkelse her.

En ny Bølgedal?

Naar vi fæster Øjet paa de kristne Mænd og Kvinder, som levede omkring Aar 1900, maa vi erkende, at det var en Slægt, der kunde bringe Ofre for at rejse Kirker, Missionshuse, Forsamlingshuse, aandelige Arbejdscentraler, Redningshjem og for meget forskelligartede kirkelige Arbejder hjemme og ude.

En saadan aandelig rig Tid kan imidlertid gaa hen over en Egn, uden at det vækker Opmærksomhed og Eftertanke hos mange.

Der kan godt følge en ny Slægt, som trækker haanlig paa Skuldrene, naar den ser et Missionshus, og som siger: „Nu er Gassen gaaet af Ballonen“. En Gang var Huset fuldt, naar der kaldtes til Møder, nu kommer der kun faa.

Andre taler spottende om Forsamlingshuset. Her skulde Folk samles om det levende Ord og om alt, hvad der kristeligt og folkeligt kunne opbygge vort Folk.

Nu er det en danselysten Ungdom, som fylder Huset, og der fortælles stygge Historier om, hvad der om Natten foregaar paa Vejene.

(Se en Læges Erfaringer Side 68—69 i Dansk Kirkeliv 1942). Man siger, at Forsamlingshusets Bestyrelse fører en stadig Kamp med Samvittigheden og prøver at faa den til at tie ved at sige: vi skal jo have Penge til Drift og Vedligeholdelse, og vi maa tage dem, hvor vi kan faa dem.

Man taler med en vis Overlegenhed om den Strøm af Mennesker, som i 1914 søgte til Guds-tjenester og Andagter, og som den Gang søgte ind til Gud i inderlig Bøn om, at han vilde bevare vort Folk og holde sin Haand over vort Land. Man mener, at vor nuværende Slægt var mere ligevægtig i 1939. Mon man ikke glemmer, at den ligevægtige Slægt fik en 9. April 1940, og derved kristelig, folkelig og national kom ned i en Bølgedal?

Saa vil vi nu staa stille en lille Stund og se baade paa Missionshuset og Forsamlingshuset, og Spørgsmaalet vil trænge frem: Er vor Slægt med dens Hjem og dens Ungdom ikke i Stand til at røgte den Arv, som vore Forældre overlod os?

Vi staar igen stille en lille Stund. Saa tager vi en Beslutning. Næste Søndag vil vi faa 10 til at gaa hver til sin Kirke paa Egnen, og der tæller vi de unge Mænd og Kvinder, som kom-

mer til Gudstjenesten for sammen med Menigheden at faa Søndagen gjort til en Helligdag, og som lægger deres og vort Folks Fremtid i Guds Haand. Derefter gaa vi samme 10 til hver sin Biograf eller Dansesal samme Søndag og tæller ved Lukketid alle de unge, som nu gaar derfra. Vi ser en stor Ungdomsskare, og vi hører mange bande stygt.

Bag efter vilde der maaske i Søndagsnattens Stilhed blive en Stund, da man kunde høre den samme Stemme, som fordem talte til en Vismand og Profet i et besat Land, og som sagde: Staa paa Vejene, ser til, og spørg om de gamle Stier, hvor Vejene gaar til det gode, og vandrer paa dem. Saa skal I finde Frelse for Eders Sjæle.

Den Gang svarede Folket i det besatte Land: Vi vil ikke vandre paa den! og de handlede virkelig efter deres eget Hoved og egen Lyst. Landet blev saa erobret, og Folket tabte sin Frihed for Aarhundreder.

I vor Tid vil Ungdommen sikkert sige: Vis os Vejen til det gode, saa vil vi følge den.

Jeg skal prøve, om jeg kan sige, hvad Foregangsmændene i Løve Herred i forrige Slægt fortæller om den gode Vej, som førte dem og deres Samtid fremad og opad.

Stenenes Tale

Der er rejst Sten paa Mindepladsen ved Tingstedet. Hvorfor staar de der? For at hjælpe os til at faa en Fremtid, som vi har Minder. Jeg skal prøve at nævne, hvad Stenene og Minderne om disse Mænd siger til mig.

Stenen over Vilhelm Beck siger til mig:

Saa længe jeg lever, vil jeg gale.

Naar Nattens Mørke begynder at svinde, saa galer Hanen et Par Gange og forkynder en ny Dag. Beck vil gale for alle, som har det svært under Synd, Nød, Skuffelse og Sorg. Han galer første Gang: Naar du følger Jesus, skal du ikke blive i Mørke, men han vil føre dig ind i en Fremtid, hvor der er Lys og Glæde. Han galer anden Gang: Har du Næringsssorg, da søg først Guds Rige og hans Retfærdighed, saa skal det øvrige, som er nødvendigt for dig, gives dig i Tilgift.

Stenen over Anders Jørgensen siger til mig:

Jeg ved, at du længes efter at faa det godt, ogsaa her paa Jorden. Gud har bestemt, at du skal blive taknemlig og glad, men du naar kun de Kaar, som er tiltænkt og beredt for dig,

naar du lader dig føre af Guds Aand i det daglige Liv.

Stenen over S. P. L. Sørensen siger til mig og til dig, hvis du er mig:

Dersom du har faaet betroet et Arbejde, og du gør det smukt færdigt, selv om der gaar et Kvarter over Fyraften, da vil du i Fremtiden mærke, at Samfundet har Brug for dig og din Hjælp; men dersom du siger: Nu er det Fyraften og saa ikke et Slag, da maa du regne med, at du før eller senere faar Brug for Samfundets Hjælp.

Kommer der en Sten for L. P. Larsen, vil den sige til mig:

Du maa være forberedt paa, at du i dit Liv møder Ulven! d. e. en Magt, som vil hindre dig i at gøre din Pligt; eller følge din Samvittighed, eller gøre Fristelsen til en tvingende Magt, da er du en Lejesvend, om du svigter, men sætter du for Alvor noget ind paa at gøre det rigtige, selv om det koster dig Ofre, da kan du bruges i den gode Hyrdes Tjeneste.

Maaske kommer der en Sten for Dr. Sell, den vil sige: Bliver du syg, da har du Brug for Lægen og legemlige Lægemidler, men du har i ligesaa høj Grad Brug for en Sjælesørger og for Guds Evangelium.

Det er bebudet, at der vil blive rejst en Sten
for T. Gravlund.

Naar jeg tænker paa hans Sindelag og Bøger,
vil den minde mig om Chr. Richardts Digt:

Om du styrer Land og Rige,
Eller du som Karl og Pige,
Gør din Dont og gaar dit Bud,
Om du styrer Gaard og Fæste
Eller kun din Husbonds Heste,
Det er ét for Himlens Gud.